

Bryssel 26.4.2017
SWD(2017) 201 final

KOMISSION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJA
Oheisasiakirja

**KOMISSION TIEDONANTOON EUROOPAN PARLAMENTILLE,
NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA
ALUEIDEN KOMITEALLE**

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin perustamisesta

{ COM(2017) 250 final }
{ SWD(2017) 200 final }
{ SWD(2017) 206 final }

Sisällys

Johdanto	3
I luku – Yhtäläiset mahdollisuudet ja pääsy työmarkkinoille	6
Opetus, koulutus ja elinikäinen oppiminen.....	6
Sukupuolten tasa-arvo	11
Yhtäläiset mahdollisuudet.....	15
Työllisyyden aktiivinen tukeminen	18
II luku – Oikeudenmukaiset työolot.....	22
Varma ja sopeutuva työllisyys	23
Palkat	28
Tiedot työehdoista ja irtisanotuille annettava suoja.....	31
Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työntekijöiden osallistuminen	35
Työ- ja yksityiselämän yhteensovittaminen	40
Terveellinen, turvallinen ja asianmukainen työympäristö sekä tietosuoja.....	43
III luku – Sosiaalinen suojelu ja osallisuus	47
Lastenhoito ja lapsille annettava tuki.....	47
Sosiaalinen suojelu	51
Työttömyysetuudet	55
Vähimmäistoimeentulo	58
Vanhuuden toimeentulo ja eläkkeet	61
Terveydenhuolto	64
Vammaisten osallistaminen	67
Pitkääikaishoito	70
Sosiaalinen asuntotuotanto ja kodittomille annettava asumisapu.....	73
Peruspalvelujen saatavuus	76

Johdanto

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa esitetään keskeisiä periaatteita ja oikeuksia, joilla tuetaan oikeudenmukaisia ja moitteettomasti toimivia työmarkkinoita ja hyvinvointijärjestelmiä. Yhdessä näillä periaatteilla ja oikeuksilla luodaan kunnianhimoinen strategia paremmin toimivia talouksia ja oikeudenmukaisempia ja kestävämpiä yhteiskuntia varten. Tavoitteena on antaa suuntaa uudelle lähentymisprosessille, joka parantaa työ- ja elinoloja kaikkialla Euroopassa. Tältä osin Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa on kyse uusien ja entistä tehokkaampien oikeuksien antamisesta kansalaisille, uusiin sosiaalisiin haasteisiin vastaamisesta ja työelämän muuttamisesta eritoten uudesta teknologiasta ja digitaalisesta vallankumouksesta juontuvien uusien työsuhteiden valossa. Nämä periaatteet ja oikeudet kattavat työllisyyden, sosiaalisen suojelun, sosiaalisen osallisuuden, koulutuksen ja yhtäläiset mahdollisuudet.

Pilari perustuu EU:n ja kansainvälisellä tasolla olemassa olevaan lainsäädäntöön. Pilarissa on erityisesti hyödynnetty seuraavia: työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskeva yhteisön peruskirja vuodelta 1989, Euroopan sosiaalinen peruskirja vuodelta 1961, tarkistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja vuodelta 1996 ja Euroopan neuvoston sosiaaliturvakoodi. Periaatteissa otetaan lisäksi huomioon asiaan kuuluvat Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimukset, suositukset ja niihin liittyvät pöytäkirjat sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus. EU:n sosiaalialan säännöstöä on samalla kehitetty 30 viime vuoden aikana EU:n perussopimusten uusilla määräyksillä, Euroopan unionin perusoikeuskirjan hyväksymisellä, uudella lainsäädännöllä ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöllä. Tuoreempaan kehitykseen voidaan mainita YK:n kestävä kehityksen tavoitteet vuodeksi 2030. Tällä uudella ohjelmalla hävitetään köyhyyttä ja edistetään kestävään kehitykseen liittyviä taloudellisia, sosiaalisia, solidaarisuus- ja ympäristönäkökohtia tasapainoisesti ja yhdenmukaisesti.

Tässä asiakirjassa seurataan Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kolmea lukua ja esitetään yksityiskohtaisesti kunkin periaatteen tai oikeuden sisältö. Kukin niistä esitetään jaettuna kolmeen osioon, joissa käsitellään nykyistä sosiaalialan säännöstöä, selostetaan sen sisältöä ja soveltamisalaa ja tehdään sen täytäntöönpanoa koskevia ehdotuksia.

Unionin säännöstö

Kutakin periaatetta tai oikeutta käsittelevän osuuden ensimmäisessä osassa esitellään unionin sosiaalialan säännöstö – ensin Euroopan unionin perusoikeuskirjan asiaan liittyvät määräykset ja sitten Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa (SEUT-sopimus) asetettu lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset. Lopuksi siinä luetellaan voimassa olevat keskeiset lainsäädäntötoimet ja muut kuin lainsäädäntötoimet, joilla edistetään kyseisen periaatteen tai oikeuden täytäntöönpanoa.

Tämä osio ei ole kattava, sillä siinä esitellään asian kannalta merkityksellisimmät välineet, niin oikeudelliset sitovat toimenpiteet kuin opastusta antavat neuvoston tai komission suositukset.

On syytä huomata, että kun Euroopan unionin perusoikeuskirjaan viitataan, sen määräykset koskevat unionin toimielimiä, elimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti mutta jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta.

Pilariin kuuluvat periaatteet ja oikeudet

Pilari tekee unionin lainsäädännön sitoviin säännöksiin sisältyvistä periaatteista ja oikeuksista näkyvämpiä, ymmärrettävämpiä ja selkeämpiä kansalaisille ja toimijoille kaikilla tasoilla. Lisäksi pilari lisää joidenkin tiettyjen osa-alueiden osalta uusia osatekijöitä olemassa olevaan säännöstöön. Tämä selitetään yksityiskohtaisesti toisessa osiossa.

Pilariin kuuluvat periaatteet ja oikeudet on osoitettu unionin kansalaisille ja jäsenvaltioissa laillisesti oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille heidän ammattiasemastaan riippumatta samoin kuin viranomaisille ja työmarkkinaosapuolille.

Täytäntöönpano

Pilarin oikeudellinen luonne huomioon ottaen nämä periaatteet ja oikeudet eivät ole suoraan täytäntöönpanokelpoisia vaan ne on muunnettava erillisiksi toimiksi ja/tai säädöksiksi asianmukaisella tasolla. Tämä selostetaan kolmannessa osassa, jossa kerrotaan, miten jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voisivat tehokkaasti panna täytäntöön kunkin periaatteen tai oikeuden. Niillä on ensisijainen vastuu sosiaalisten periaatteiden ja oikeuksien saamisesta toimintakuntoon. Lisäksi tässä osiossa esitetään, miten unionin toimilla voidaan edistää pilarin täytäntöönpanoa.

Talouspolitiikan vuotuinen eurooppalainen ohjausjakso on ollut ja on edelleen tärkeä väline, jonka avulla voidaan seurata tiiviisti kehitystä EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla ja edistää kohdennettuja uudistuksia kansallisten erityispiirteiden mukaisesti. Se kattaa useita pilarissa käsiteltyjä aloja, kuten opetuksen, koulutuksen ja elinikäisen oppimisen, aktiivisen tuen työttömille, palkat, lastenhoidon, sosiaalisen suojelun ja vähimmäistoimeentulon, eläkkeet sekä terveydenhuoltojärjestelmät. Euroaluetta koskevista ja maakohtaisista analyyseissä ja suosituksissa otetaan huomioon sosiaalisten oikeuksien kehittyminen ja edistetään sitä arvioimalla, seuraamalla ja vertaamalla niiden täytäntöönpanossa edistymistä. Vertailuanalyysi toteutetaan asteittain muutamilla aloilla, joilla on erityistä merkitystä euroalueen toiminnan kannalta. Näitä ovat mm. työsuhteturvalainsäädäntö, työttömyysetuudet, vähimmäispalkat, vähimmäistoimeentulo ja osaaminen.

Euroopan rakenne- ja investointirahastoista tuetaan Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanoa. Pilarin seurannassa ovat keskeisellä sijalla erityisesti Euroopan sosiaalirahasto sekä muut sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kannalta keskeiset aloitteet, kuten nuorisotyöllisyysaloite, Euroopan globalisaatorahasto ja vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahasto. Pilarilla tulee myös olemaan rooli vuoden 2020 jälkeisen ohjelmakauden suunnittelussa.

Pilariin sisältyvien periaatteiden ja oikeuksien toteuttamiseen ovat sitoutuneet yhdessä unioni, sen jäsenvaltiot sekä työmarkkinaosapuolet, ja ne kantavat vastuun yhdessä. Ne toimivat unionin perussopimuksissa vahvistetun toimivallanjaon mukaisesti ja ottaen huomioon toissijaisuus- ja

suhteellisuusperiaatteet ja terveen julkisen talouden periaatteet ja kunnioittavat työmarkkinaosapuolten itsemääräämisoikeutta.

Mitään Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin osaa ei voi tulkita siten, että sillä rajoitettaisiin tai loukattaisiin niitä periaatteita ja oikeuksia, jotka asianomaisella soveltamisalalla tunnustetaan unionin oikeudessa, kansainvälisessä oikeudessa ja kansainvälisissä sopimuksissa, jonka osapuolina unioni tai kaikki jäsenvaltiot ovat, mukaan luettuna Euroopan sosiaalinen peruskirja vuodelta 1961, sekä asiaankuuluviissa ILO:n yleissopimuksissa ja suosituksissa. Pilarin täytäntöönpanoa voidaan vahvistaa ratifioimalla asiaankuuluvia ILO:n yleissopimuksia, tarkistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja vuodelta 1996 ja sen lisäpöytäkirja järjestökantelujen järjestelmästä.

Työmarkkinaosapuolten osallistuminen on myös keskeisen tärkeää sosiaalisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edistäminen on kirjattu unionin ja sen jäsenvaltioiden yhteiseksi tavoitteeksi SEUT-sopimuksen 151 artiklassa. Unionin tasolla työmarkkinaosapuolia on SEUT-sopimuksen 153 artiklassa mainituilla aloilla kuultava SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti, ja ne voivat pyytää sopimusten täytäntöönpanoa unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat tukea pilarin täytäntöönpanoa kansallisen tason työehtosopimusneuvotteluilla ja/tai keräämällä ja vaihtamalla hyviä käytäntöjä kautta Euroopan.

Lisäksi kansalaisvuoropuhelu niin kansallisella kuin unionin tasolla on olennaisen tärkeää, jotta voidaan laajentaa päätöksentekoon osallistumista ja saada työmarkkinaosapuolet entistä enemmän mukaan auttamaan pilarin periaatteiden ja oikeuksien toteuttamisessa. Kansalaisyhteiskunnan järjestöt mukaan kokoava kansalaisvuoropuhelu mahdollistaa sen, että useiden eri kansalaisyhteiskunnan sidosryhmien edut ovat edustettuina, ja vahvistaa julkisten päätösten avoimuutta, vastuullisuutta ja legitimitettiä.

Pilari olisi pantava täytäntöön käytettävissä olevien resurssien mukaisesti ja talousarvion moitteettoman hallinnon ja julkisia varoja koskevien perussopimuksen velvoitteiden rajoissa. Pilarin perustaminen ei varsinkaan rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä perusperiaatteet, eikä se saisi vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon.

I luku – Yhtäläiset mahdollisuudet ja pääsy työmarkkinoille

Opetus, koulutus ja elinikäinen oppiminen

Jokaisella on oikeus laadukkaaseen ja inklusiiviseen opetukseen, koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen sellaisten taitojen ylläpitämiseksi ja hankkimiseksi, jotka mahdollistavat täysipainoisen osallistumisen yhteiskunnan toimintaan ja auttavat työmarkkinoille siirtymisessä.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 14 artiklan mukaan jokaisella on oikeus koulutukseen ja oikeus saada ammatillista koulutusta sekä jatko- ja täydennyskoulutusta. Tähän oikeuteen kuuluu mahdollisuus saada maksutta oppivelvollisuuteen perustuvaa opetusta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT-sopimus) 165 artiklan mukaisesti unioni myötävaikuttaa korkealaatuisen koulutuksen kehittämiseen rohkaisemalla jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä sekä tarvittaessa tukemalla ja täydentämällä jäsenvaltioiden toimintaa pitäen täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta opetuksen sisällöstä ja koulutusjärjestelmien järjestämisestä sekä niiden sivistyksellistä ja kielellistä monimuotoisuutta. Sopimuksen 166 artiklan mukaan unioni toteuttaa ammatillista koulutusta koskevaa politiikkaa, joka tukee ja täydentää jäsenvaltioiden toimia, pitäen täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta ammatillisen koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Nuorisotakuun perustamisesta 22. huhtikuuta 2013 annetussa neuvoston suosituksessa¹ kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan, että kaikille alle 25-vuotiaille nuorille tarjotaan laadukas työ-, jatkokoulutus-, oppisopimus- tai harjoittelupaikka neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai virallisen koulutuksen päättämisestä.

Elinikäisen oppimisen avaintaidoista 18. joulukuuta 2006 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksessa 2006/962/EY² yksilöidään tiedot, taidot ja asenteet, joita tarvitaan henkilökohtaisen onnistumisen tunteeseen, aktiiviseen kansalaisuuteen, sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen ja työllistyvyyteen.

¹ Neuvoston suositus, annettu 22. huhtikuuta 2013, nuorisotakuun perustamisesta (EUVL C 120, 26.4.2013, s. 1).

² Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus, annettu 18. joulukuuta 2006, elinikäisen oppimisen avaintaidoista (EUVL L 394, 30.12.2006, s. 10).

Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista 28. kesäkuuta 2011 annetussa neuvoston suosituksessa³ pyydetään jäsenvaltioita kehittämään kokonaisvaltaisia strategioita tukemaan nuoria toisen asteen koulutuksen suorittamisessa loppuun ja saavuttamaan Eurooppa 2020 -strategiaan sisältyvä yleistavoite, jonka mukaan koulunkäynnin keskeyttävien osuutta olisi pienennettävä alle 10 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä.

Eurooppalaisen yhteistyön jatkamisesta korkea-asteen koulutuksen laadun varmistamisesta 15. helmikuuta 2006 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksessa 2006/143/EY kartoitetaan toimia, joita voitaisiin toteuttaa jäsenvaltioiden ja EU:n tasolla korkealaatuisen korkea-asteen koulutuksen kehittämisen ja akkreditoinnin tukemiseksi.

Ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen eurooppalaisen viitekehyksen perustamisesta 18. kesäkuuta 2009 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksessa 2009/C 155/01⁴ tarjotaan yhteiset välineet laadun hallitsemiseksi paremman ammatillisen koulutuksen edistämiseksi.

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen perustamisesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi 23. huhtikuuta 2008 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksessa⁵ luodaan perusta koulutustason mittaamiseksi oppimistulosten perusteella. Epävirallisen ja arkioppimisen validoinnista 20. joulukuuta 2012 annetussa neuvoston suosituksessa⁶ pyydetään jäsenvaltioita toteuttamaan järjestelyt tutkintoon johtavien oppimistulosten kartoittamiseksi, dokumentoimiseksi, arvioimiseksi ja merkitsemiseksi todistusasiakirjaan.

Uudessa osaamishjelmassa Euroopalle,⁷ joka hyväksyttiin kesäkuussa 2016, käynnistettiin joukko toimia taitojen kehittämisen tarkoituksenmukaisuuden ja laadun parantamiseksi, taitojen näkyvyyden ja vertailtavuuden parantamiseksi sekä taitoja koskevan tiedonhankinnan parantamiseksi. Näihin kuuluvat 19. joulukuuta 2016 annettu neuvoston suositus taitojen parantamisesta: uusia mahdollisuuksia aikuisille,⁸ jossa jäsenvaltioita pyydetään tarjoamaan aikuisille tukea, jotta he voivat hankkia vähimmäistason luku- ja kirjoitustaidon, laskutaidon ja digitaaliset taidot ja edetä kohti toisen asteen tutkintoa, samoin kuin suunnitelma alakohtaisesta osaamisyhteistyöstä.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa esitetään yleinen oikeus opetukseen ja koulutukseen koko eliniän ajan. Se menee Euroopan unionin perusoikeuskirjan 14 artiklaa pidemmälle keskittymällä laatuun ja osallistavuuteen.

³ Neuvoston suositus, annettu 28. kesäkuuta 2011, koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista (EUVL C 191, 1.7.2011, s. 1).

⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus, annettu 18. kesäkuuta 2009, ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen eurooppalaisen viitekehyksen perustamisesta (EUVL C 155, 8.7.2009, s. 1).

⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus, annettu 23. huhtikuuta 2008, eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen perustamisesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EUVL C 111, 6.5.2008, s. 1).

⁶ Neuvoston suositus, annettu 20. joulukuuta 2012, epävirallisen ja arkioppimisen validoinnista (EUVL C 398, 22.12.2012, s. 1).

⁷ Komission tiedonanto, Uusi osaamishjelma Euroopalle, COM(2016) 381 final, 10.6.2016.

⁸ EUVL C 484, 24.12.2016, s. 1.

Pilarissa pyritään varmistamaan korkealuokkaisen niin virallisen kuin epävirallisen opetuksen ja koulutuksen tarjonta. Siinä korostetaan koulutuksen ja taitojen merkitystä menestyksekään työmarkkinoille osallistumisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kannalta. Siinä painotetaan mahdollisuuksia pitää yllä ja hankkia taitoja. Näihin kuuluvat henkilön koko eliniän ja työuran ajan saatavilla olevat joustavat mahdollisuudet oppimiseen ja uudelleenkoulutukseen, mukaan luettuina varhaiskasvatus sekä perus-, täydennys-, korkea-asteen ja aikuiskoulutusjärjestelmät.

Osallistavaan opetukseen, koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen kuuluvat helposti saatavilla olevat keinot hankkia, pitää yllä tai kehittää taitoja ja osaamista sellaiselle tasolle, että henkilö voi olla mukana työelämässä. Esimerkiksi vammaisten tai muita heikommista lähtökohdista tulevien erityistarpeet olisi otettava huomioon, jotta heilläkin olisi yhtäläiset mahdollisuudet osallistua.

Pilarissa painotetaan lisäksi niitä taitoja, jotka on hankittu työmarkkina siirtymien aikana. Näihin siirtymiin kuuluvat muutokset ammattiasemassa, työnantajan vaihtaminen, urakatkokset tai paluu sellaiselta työelämästä tai siirtyminen palkkatyöstä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi tai päinvastoin. Tämä käsittää muun muassa digitaalisten perustaitojen hankkimisen ja ylläpitämisen.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa opetuksen ja ammatillisen koulutuksen sisällön määrittelystä sekä koulutusjärjestelmien organisoimisesta. Niitä pyydetään panemaan täytäntöön pilarin säännökset tältä osin samoin kuin soveltamaan sitä pannessaan täytäntöön näillä aloilla hyväksytyjä unionin toimenpiteitä.

Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon. Tässä yhteydessä ne voivat edistää, kehittää ja viedä eteenpäin toimintastrategioita yritystasolla sekä paikallisella, valtakunnallisella tai unionin tasolla koulutus-, uudelleen koulutus- ja elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien parantamiseksi ja harjoittelu- ja oppisopimuskoulutusmahdollisuuksien tarjonnan lisäämiseksi.

EU:n tasolla toimivat toimialojen väliset työmarkkinaosapuolet valitsivat digitaalitalouden taitotarpeet ja nuorisotyöllisyyden lisäämistä edistävän oppisopimuskoulutuksen painopisteiksi nykyisessä työohjelmassaan vuosiksi 2015–2017 ja järjestävät näistä aiheista tiedonvaihtoa kansallisten työmarkkinaosapuolten kesken.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio ehdottaa vuonna 2017 neuvostolle oppisopimuskoulutuksen laatupuitteita koskevaa suositusta, jossa määritellään ne keskeiset osatekijät, joiden olisi oltava olemassa, jotta tarpeellisten

taitojen ja pätevyysien hankkiminen korkealuokkaisissa oppisopimuskoulutusohjelmissa olisi mahdollista.

Vuonna 2008 toteutettua eurooppalaista tutkintojen viitekehystä ollaan tarkistamassa (neuvottelut suosituksen tarkistamisesta ovat käynnissä neuvoston kanssa), ja elinikäisen oppimisen avaintaidoista vuonna 2006 annettua suositusta ollaan saattamassa ajan tasalle.

Europass-puitteita⁹ ollaan saattamassa ajan tasalle, jotta saataisiin käyttöön paremmat välineet taitojen esittämiseksi ja tietojen hankkimiseksi taitotarpeista ja -suuntauksista.

Komissio ottaa vastikään perustetun digitaalitaitoja ja työpaikkoja edistävän koalition käyttöön digitalisointiskehityksen tueksi edistämällä parhaiden käytäntöjen vaihtoa ja kumppanuuksia elinkeinoelämän, koulutuksen tarjoajien ja työmarkkinaosapuolten välillä.

Komissio tekee vuonna 2017 ehdotuksen neuvoston suositukseksi sosiaalisen osallisuuden ja yhteisten arvojen edistämisestä opetuksen ja epävirallisen oppimisen kautta, jotta voidaan tarjota tukea ja ohjausta jäsenvaltioille.

Komissio aikoo esittää korkea-asteen koulutuksen nykyaikaistamista käsittelevän tiedonannon, jossa esitetään EU:n tason toimia, joissa puututaan keskeisiin haasteisiin. Näihin kuuluvat osaamisen kohtaanto-ongelmaan puuttuminen ja huippuosaamisen edistäminen osaamisen kehittämisessä, sellaisten korkeakoulujärjestelmien luominen, jotka ovat paitsi tehokkaita ja toimivia myös sosiaalisesti osallistavia ja yhteydessä yhteisöihinsä, sekä sen varmistaminen, että korkea-asteen oppilaitokset myötävaikuttavat alueelliseen innovointiin

Komissio aikoo esittää koulujen ja laadukkaan opetuksen kehittämistä käsittelevän tiedonannon, jossa tarkastellaan niiden nuorten edelleen suurta määrää, joilla on heikot perustaidot, koulumenestyksen eriarvoisuutta ja pätevyysvaatimusten muuttumista yhteiskunnissa.

Komissio tekee ehdotuksen neuvoston suositukseksi, jossa esitetään suuntaviivat siitä, miten voitaisiin saada paremmin käyttöön laadullista ja määrällistä tietoa siitä, mitä korkea-asteen koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen EU:ssa suorittaneet tekevät koulutuksen loppuun saattamisen jälkeen.

Joulukuussa 2016 antamassaan tiedonannossa *Investointi Euroopan nuorisoon*¹⁰ komissio ehdotti tuoreita toimia nuorisotyöllisyyden tukemiseksi ja useampien mahdollisuuksien luomiseksi nuorille.

Nuorisotakuun täysipainoisen ja kestävästä täytäntöönpanon varmistamiseksi komissio ehdotti nuorisotyöllisyysaloitteen talousarvion jatkamista ja ehdotti aloitteelle uutta miljardin euron erityismäärärahaa, jota täydennetään Euroopan sosiaalirahaston miljardin euron rahoituksella, sekä lisätukea etsivään nuorisotyöhön ja tiedotustoimiin, keskinäiseen oppimiseen ja seurantaan.

⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 2241/2004/EY, tehty 15. joulukuuta 2004, yhteisön yhteisistä puitteista tutkintojen ja pätevyysien selkeyttämiseksi (Europass) (EUVL L 390, 31.12.2004, s. 6).

¹⁰ COM(2016) 940 final.

Kesäkuussa 2016 Euroopan komissio ehdotti toimia jäsenvaltioiden tukemiseksi kolmansien maiden kansalaisten integroimiseksi koulutukseen kotouttamista koskevan EU:n toimintasuunnitelman¹¹ nojalla.

Cedefop eli Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskus on yksi EU:n erillisvirastoista. Se tukee komission, jäsenvaltioiden ja työmarkkinaosapuolten työtä siltä osin kuin on kyse ammattikoulutusjärjestelmien uudenaikaistamisesta, ammattikoulutuksen saatavuuden, houkuttelevuuden ja tehokkuuden edistämisestä ja tiedottamisesta nykyisestä ja tulevasta taitojen kysynnästä ja tarjonnasta Euroopan työmarkkinoilla.

¹¹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

Sukupuolten tasa-arvo

a) Naisten ja miesten yhdenvertainen kohtelu ja yhtäläiset mahdollisuudet on varmistettava, ja niitä on edistettävä kaikilla aloilla, kuten työmarkkinoille osallistumisen, työehtojen ja -olojen sekä urakehityksen osalta.

b) Naisilla ja miehillä on oikeus samaan palkkaan samanarvoisesta työstä.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 23 artiklan mukaan naisten ja miesten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla työelämä ja palkkaus mukaan lukien. Lisäksi siinä määrätään, että tasa-arvon periaate ei estä pitämästä voimassa tai toteuttamasta toimenpiteitä, jotka tarjoavat erityisetuja aliedustettuna olevalle sukupuolelle.

Perusoikeuskirjan 33 artiklassa määrätään, että voidakseen sovittaa yhteen perhe- ja työelämänsä jokaisella on oikeus suojaan irtisanomiselta äitiyteen liittyvän syyn vuoksi sekä oikeus vanhempainlomaan ja palkalliseen äitiyslomaan lapsen syntymän tai lapseksiottamisen johdosta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 19 artiklan mukaisesti unioni toteuttaa tarvittavat toimenpiteet muun muassa sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjumiseksi.

SEUT-sopimuksen 153 artiklan mukaisesti unioni toteuttaa toimenpiteitä, muun muassa antamalla direktiivein vähimmäisvaatimuksia, jotta voidaan tukea ja täydentää jäsenvaltioiden toimintaa muun muassa miesten ja naisten tasa-arvon alalla asioissa, jotka koskevat heidän mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla sekä heidän kohteluaan työssä. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä. SEUT-sopimuksen 157 artiklan 3 kohdassa annetaan unionin lainsäätäjälle valta säätää toimenpiteistä, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen työtä ja ammattia koskevissa kysymyksissä, mukaan lukien samasta tai samanarvoisesta työstä maksettavan saman palkan periaate. SEUT-sopimuksen 157 artiklan 4 kohdassa täsmennetään, että tasa-arvoisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta sellaisia erityisetuja tarjoavia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on helpottaa aliedustettuna olevan sukupuolen ammatillisen toiminnan harjoittamista taikka ehkäistä tai hyvittää ammattiuraan liittyviä haittoja.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Euroopan unionin direktiiveissä kielletään syrjintä ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa, itsenäisen ammatinharjoittamisen alalla, tavaroiden ja palvelujen

saatavuudessa ja tarjonnassa ja sosiaaliturva-alalla sekä vahvistetaan äitiys- ja isyysvapaata koskevia oikeuksia.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2006/54/EY¹² taataan miesten ja naisten yhdenvertainen kohtelu seuraavilla aloilla: mahdollisuudet työhön, myös uralla etenemiseen, ja ammatilliseen koulutukseen, työehdot, mukaan lukien palkka, sekä ammatilliset sosiaaliturvajärjestelmät. Komission suosituksella 2014/124/EU¹³ pyritään lujittamaan miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatetta läpinäkyvyyden avulla.

Neuvoston direktiivissä 79/7/ETY¹⁴ säädetään miesten ja naisten tasa-arvoisesta kohtelusta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä, kuten lakisääteisissä sosiaaliturvajärjestelmissä, jotka antavat turvaa sairauden, työkyvyttömyyden, työtapaturmien ja ammattitautien, työttömyyden ja vanhuuden varalta, samoin kuin perusjärjestelmiä täydentävän tai korvaavan sosiaalihuollon osalta. Neuvoston direktiivillä 2004/113/EY¹⁵ taataan miesten ja naisten yhdenvertainen kohtelu tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2010/41/EU¹⁶ selkiytetään sitä, että miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatetta sovelletaan itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja itsenäisen ammatinharjoittajan toimintaan osallistuviin puolisoihin tai elinkumppaneihin.

Neuvoston direktiivi 92/85/ETY¹⁷ sisältää toimenpiteitä, joilla kannustetaan parantamaan raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä työssä ja vahvistetaan oikeus 14 viikon pituiseen äitiyslomaan ja taataan irtisanomissuoja raskauden alkamisen ja äitiysloman päättymisen välisenä aikana.

Neuvoston direktiivissä 2010/18/EU¹⁸ vahvistetaan oikeus vanhempainvapaaseen, tätä vapaata koskevat vähimmäisvaatimukset (4 kuukautta kummallekin vanhemmalle, vähintään yksi kuukausi, jota ei voida siirtää toiselle vanhemmalle) samoin kuin työntekijän oikeuksien suoja työhön palatessa ja oikeus jäädä pois työstä pakottavan syyn vuoksi.

¹² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/54/EY, annettu 5. heinäkuuta 2006, miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (uudelleenlaadittu toisinto) (EUVL L 204, 26.7.2006, s. 23).

¹³ Komission suositus, annettu 7. maaliskuuta 2014, miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen lujittamisesta läpinäkyvyyden avulla (EUVL L 69, 8.3.2014, s. 112).

¹⁴ Neuvoston direktiivi 79/7/ETY, annettu 19. joulukuuta 1978, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä (EYVL L 6, 10.1.1979, s. 24).

¹⁵ Neuvoston direktiivi 2004/113/EY, annettu 13. joulukuuta 2004, miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla (EUVL L 373, 21.12.2004, s. 37).

¹⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/41/EU, annettu 7. heinäkuuta 2010, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin (EUVL L 180, 15.7.2010, s. 1).

¹⁷ Neuvoston direktiivi 92/85/ETY, annettu 19. lokakuuta 1992, toimenpiteistä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen kannustamiseksi työssä (kymmenes direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi) (EYVL L 348, 28.11.1992, s. 1).

¹⁸ Neuvoston direktiivi 2010/18/EU, annettu 8. maaliskuuta 2010, BUSINESSEUROOPEN, UEAPME:n, CEEP:n ja EAY:n tekemän vanhempainvapaata koskevan tarkistetun puitesopimuksen täytäntöönpanosta ja direktiivin 96/34/EY kumoamisesta (EUVL L 68, 18.3.2010, s. 13).

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa korostetaan tarvetta edistää ennakkoivasti naisten ja miesten tasa-arvoa kaikilla aloilla toteutettavien positiivisten erityistoimien avulla. Ulottamalla tasa-arvo kaikille aloille pilarissa mennään nykyistä säännöstöä pidemmälle. Sukupuolten tasa-arvoa koskevissa säännöksissä keskitytään erityisesti työmarkkinoille osallistumiseen (mikä näkyy naisten ja miesten välisenä erona työllisyysasteessa), työehtoihin ja -oloihin (esim. erot osa-aikatyön tekemisessä naisten ja miesten välillä) ja urakehitykseen (esim. naisten osuus johtotehtävissä ja naisyrittäjien vähäinen määrä). Kaikilla näillä aloilla on vielä päästävä eteenpäin. Periaate 2 b koskee sukupuolten välistä palkkaeroa, jota ei ole saatu poistettua voimassa olevalla lainsäädännöllä.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla annettujen sääntöjen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja niiden noudattamisen valvomisesta. Koska unionin toimenpiteet sisältävät vain vähimmäisvaatimukset, jäsenvaltioita kehoitetaan menemään näitä sääntöjä pidemmälle periaatteen panemiseksi täytäntöön.

Työmarkkinaosapuolia on kuultava unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

EU:n tasolla toimivat toimialojen väliset työmarkkinaosapuolet valitsivat sukupuolten tasa-arvon painopisteeksi nykyisessä työohjelmassaan vuosiksi 2015–2017 ja järjestävät kansallisten ja alakohtaisten työmarkkinaosapuolten kesken tiedonvaihtoa keinoista pienentää sukupuolten välistä palkkaeroa.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio panee täytäntöön vuosia 2016–2019 koskevan sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevan strategian,¹⁹ jossa esitetään tämän alan tärkeimmät painopisteet ja luonnostellaan nykyisten välineiden, kuten talouspolitiikan eurooppalaisen ohjausjakson, unionin rahastojen ja lainsäädännön täytäntöönpanon valvonnan, käyttöä.

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa aloitteen, joka koskee vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen tukemisen uutta alkua. Se ehdottaa lainsäädännöllisiä ja poliittisia toimia, joilla on tarkoitus helpottaa vanhempainvapaan käyttöä niin naisten kuin miesten keskuudessa, ottaa käyttöön isyysvapaa ja omaishoitovapaa,

¹⁹ SWD (2015)278.

edistää joustavien työjärjestelyjen käyttöä sekä tarjota enemmän ja parempia lastenhoitopalveluja ja muita hoitopalveluja ja poistaa taloudellisia pidäkkeitä, kuten vero- ja etuusjärjestelmään liittyviä esteitä, joiden vuoksi kotitalouden toinen tulonsaaja (usein nainen) jää pois työmarkkinoilta.

Komissio esittää seurantaraportin jäsenvaltioiden edistymisestä läpinäkyvyyttä koskevan suosituksen täytäntöönpanossa. Siinä arvioidaan, ovatko lisätoimenpiteet tarpeen samapalkkaisuuden periaatteen täysimääräisen soveltamisen varmistamiseksi.

Lisäksi se on ehdottanut direktiiviä, jolla pyritään lisäämään tasa-arvoa yritysten johtotehtävissä.²⁰

Komissio tehostaa toimiaan naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi ja pyrkii edistämään EU:n liittymistä Euroopan neuvoston yleissopimukseen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin yleissopimus) maaliskuussa 2016 tekemänsä ehdotuksen pohjalta.²¹

Euroopan tasa-arvoinstituutti, joka on yksi EU:n erillisvirastoista, tukee komission, jäsenvaltioiden ja työmarkkinaosapuolten työtä työn ja yksityiselämän tasapainottamisen alalla.

²⁰ KOM(2012) 614.

²¹ COM(2016) 111 final.

Yhtäläiset mahdollisuudet

Jokaisella on sukupuolesta, rodusta, etnisestä alkuperästä, uskonnosta, vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja yhtäläisiin mahdollisuuksiin siltä osin kuin on kyse työstä, sosiaalisesta suojelusta, koulutuksesta ja yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuudesta. Aliedustettujen ryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia on edistettävä.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu sukupuoleen, rotuun, ihonväriin tai etniseen taikka yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun sellaiseen seikkaan. Perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään tietyin poikkeuksin myös kaikenlainen kansalaisuuteen perustuva syrjintä.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 19 artiklassa unionille annetaan toimivalta toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sukupuoleen, rotuun tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. Lisäksi SEUT-sopimuksen 18 artiklassa viitataan kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltämiseen.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Neuvoston direktiivissä 2000/43/EY²² (rotusyrjintädirektiivi) kielletään rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjintä siltä osin kuin on kyse työhön ja ammattiin pääsystä, itsenäisen ammatin harjoittamisesta, työoloista ja -ehdoista, koulutuksesta, ammatillisesta koulutuksesta, sosiaalisesta suojelusta, sosiaalietuuksista ja yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuudesta, mukaan lukien asuminen. Neuvoston direktiivissä 2000/78/EY²³ (työsyryntädirektiivi) kielletään uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä siltä osin kuin on kyse työhön ja ammattiin pääsystä, itsenäisen ammatin harjoittamisesta ja ammatillisesta koulutuksesta. Molemmissa direktiiveissä kielletään useantyyppinen syrjintä: välitön ja välillinen syrjintä, häirintä, käsky tai ohje harjoittaa syrjintää ja vastatoimenpiteet. EU on liittynyt vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen.²⁴

²² Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29. kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (EYVL L 180, 19.7.2000, s. 22).

²³ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY, annettu 27. marraskuuta 2000, yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista (EYVL L 303, 2.12.2000, s. 16).

²⁴ Neuvoston päätös, tehty 26. marraskuuta 2009, vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta (EUVL L 23, 27.1.2010, s. 35).

Maassa laillisesti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten, jotka ovat oleskelleet maassa pitkään tai jotka kuuluvat muiden EU:n direktiivien²⁵ soveltamisalaan, olisi saatava isäntämaan kansalaisten kanssa yhdenvertainen kohtelu eri aloilla, joista voidaan mainita erityisesti työehdot ja -olot, mukaan luettuina palkka ja irtisanominen, koulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen pääsy sekä sosiaaliturva. Jäsenvaltiot hyväksyivät vuonna 2004 kolmansien maiden kansalaisten kotouttamista koskevat yhteiset perusperiaatteet, joilla luodaan puitteet kotouttamista koskevalle poliittiselle yhteistyölle EU:ssa samoin kuin vertailukohta, johon nähden jäsenvaltiot voivat arvioida omia toimiaan.

Neuvoston suosituksessa 2013/C 378/01²⁶ annetaan ohjausta tuloksellisista romanien integraatiota edistävistä toimenpiteistä erityisesti koulutuksen, työpaikan, terveydenhuoltopalvelujen ja asunnon saannin osalta.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilari menee nykyistä säännöstöä pidemmälle laajentamalla suojelu uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvalta syrjinnältä koskemaan sosiaalista suojelua, mukaan luettuna sosiaaliturva ja terveydenhuolto, koulutusta sekä yleisesti tarjottavia tavaroita ja palveluja. Pilarissa myös laajennetaan sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltö koulutuslalle, joka ei kuulu nykyisen säännösten piiriin.

Yhtäläisillä mahdollisuuksilla pyritään edistämään aliedustettujen ryhmien osallisuutta ja osallistumista työmarkkinoille ja yhteiskunnan toimintaan. Pilarissa korostetaan, että erityiset toimenpiteet saattavat olla tarpeen tiettyihin suojeltaviin perusteisiin liittyvien haittojen ehkäisemiseksi, oikaisemiseksi ja korvaamiseksi. Periaatteella kannustetaan jäsenvaltioita puuttumaan syrjintävaarassa olevien ryhmien haasteisiin positiivisilla erityistoimilla ja kannustavilla toimilla esimerkiksi tukemalla työnantajien keskuudessa työvoiman moninaisuutta edistäviä käytäntöjä.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla annettujen sääntöjen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja niiden noudattamisen valvomisesta. Koska edellä esitetyt unionin toimenpiteet sisältävät vähimmäisvaatimukset, jäsenvaltioita kehoitetaan menemään näitä sääntöjä pidemmälle pilarin panemiseksi täytäntöön. Lisäksi jäsenvaltioita kehoitetaan edelleen edistymään ehdotettua uutta yhdenvertaista kohtelua koskevaa direktiiviä käsittelevissä neuvotteluissa, jotta se saataisiin

²⁵ Direktiivit seuraavista aiheista: perheen yhdistäminen, sininen kortti, yhdistelmä lupa, tutkijat, opiskelijat, edellytykset tulla määritellyksi kansainvälistä suojelua saavaksi henkilöksi, kausityöntekijät ja yrityksen sisäisesti siirretyt työntekijät.

²⁶ Neuvoston suositus, annettu 9. joulukuuta 2013, jäsenvaltioissa toteutettavista romanien integraatiota edistävistä tuloksellisista toimenpiteistä (EUVL C 378, 24.12.2013, s. 1).

nopeasti hyväksyttyä. Jäsenvaltiot voivat kansallisten tasa-arvoelintensä kautta edistää aliedustettujen ryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia ja auttaa syrjinnän uhreja käytännössä.

Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio jatkaa ponnistelujaan varmistaakseen ehdotetun uuden yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin²⁷ hyväksymisen, jotta suojele uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvalta syrjinnältä saataisiin laajennettua koskemaan sosiaalista suojelua, mukaan luettuna sosiaaliturva ja terveydenhuolto, koulutusta, sosiaalietuksia ja yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuutta ja tarjontaa, mukaan lukien asuminen.

Unioni tukee välittäjiä, kuten kansalaisjärjestöjä, työmarkkinaosapuolia ja tasa-arvoelimiä, jotta voitaisiin parantaa niiden valmiuksia torjua syrjintää, tukea kansallisen tason tasa-arvopolitiikan kehittämistä ja kannustaa hyvien käytäntöjen vaihtoa unionin jäsenvaltioiden kesken sekä edistää yritysälähtöistä monimuotoisuuden hallintaa osana monimuotoisemman yhteiskunnan, asiakaskunnan, markkinarakenteen ja työvoiman pohjalta toteutettavia strategisia toimia.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto, joka on yksi EU:n erillisvirastoista, tukee komission, jäsenvaltioiden ja työmarkkinaosapuolten työtä yhtäläisten mahdollisuuksien ja syrjimättömyyden alalla.

²⁷ Ehdotus neuvoston direktiiviksi uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181}.

Työllisyyden aktiivinen tukeminen

a) Jokaisella on oikeus saada oikea-aikaista ja räätälöityä apua omien työllisyysnäkömiensä parantamiseksi ja itsensä työllistämisen helpottamiseksi. Tähän kuuluu oikeus saada tukea työpaikan etsimiseen, kouluttautumiseen ja uudelleen koulutukseen. Jokaisella on oikeus siirtää sosiaalista suojelua ja koulutusta koskevat etuudet työelämän muutostilanteissa.

b) Nuorilla henkilöillä on oikeus täydennyskoulutukseen, oppisopimuskoulutukseen, harjoitteluun tai tasokkaaseen työtarjoukseen neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai koulutuksen päättämisestä.

c) Työttömillä on oikeus henkilökohtaiseen, jatkuvaan ja soveliaaseen tukeen. Pitkäaikaistyöttömillä on oikeus perusteelliseen yksilölliseen arviointiin viimeistään 18 kuukauden kuluttua työttömäksi joutumisesta.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 14 artiklan mukaan jokaisella on oikeus koulutukseen ja oikeus saada ammatillista koulutusta sekä jatko- ja täydennyskoulutusta. Perusoikeuskirjan 29 artiklassa taataan jokaiselle oikeus maksuttomiin työnvälityspalveluihin. Perusoikeuskirjan 34 artiklan mukaan unioni tunnustaa oikeuden sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin, joilla taataan suoja muun muassa työpaikan menetyksen yhteydessä, ja se kunnioittaa tätä oikeutta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 147 artiklan mukaan unioni myötävaikuttaa työllisyyden korkeaan tasoon edistämällä jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja tukemalla sekä tarvittaessa täydentämällä niiden toimintaa. Tällöin otetaan huomioon jäsenvaltioiden toimivalta. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi hyväksyä lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden integroimisessa. Sopimuksen 166 artiklan mukaan unioni toteuttaa ammatillista koulutusta koskevaa politiikkaa, joka tukee ja täydentää jäsenvaltioiden toimia, pitäen täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta ammatillisen koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Unioni ja sen jäsenvaltiot toteuttavat yhdessä Euroopan työllisyysstrategiaa, jossa asetetaan työllisyyspolitiikan yhteiset tavoitteet ja päämäärät ja jolla pyritään luomaan enemmän ja parempia työpaikkoja kaikkialla unionissa.²⁸ Tässä strategiassa on keskeisellä sijalla jäsenvaltioiden niiden toimien koordinointi, joilla autetaan työttömiä löytämään töitä.

²⁸ Ks. esim. neuvoston päätös (EU) 2015/1848, annettu 5. lokakuuta 2015, jäsenvaltioiden työllisyyspolitiikan suuntaviivoista vuodelle 2015 (EUVL L 268, 15.10.2015, s. 28).

Nuorisotakuun perustamisesta 22. huhtikuuta 2013 annetussa neuvoston suosituksessa²⁹ (nuorisotakuusuositus) pyydetään jäsenvaltioita varmistamaan, että kaikille alle 25-vuotiaille nuorille tarjotaan laadukas työ-, jatkokoulutus-, oppisopimus- tai harjoittelupaikka neljän kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta tai virallisen koulutuksen päättämisestä.

Pitkäaikaistyöttömien integroitumisesta työmarkkinoille 15. helmikuuta 2016 annetussa neuvoston suosituksessa³⁰ suositellaan, että pitkäaikaistyöttömille tarjotaan henkilökohtainen arvio ja henkilökohtaista ohjausta sekä työllistymissopimus, joka käsittää henkilökohtaisen tarjouksen ja jossa määritellään yksi yhteyspiste, viimeistään kun työttömyys on kestänyt 18 kuukautta.

Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä 3. lokakuuta 2008 annetussa komission suosituksessa 2008/867/EY³¹ esitetään kattava, kokonaisvaltainen strategia työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämiseksi. Siinä yhdistetään toisiinsa riittävä tulotuki, osallisuutta edistävät työmarkkinat ja laadukkaiden palvelujen saanti.

Yrittäjyys 2020 -toimintasuunnitelmassa³² esitetään visio ja konkreettisia toimenpiteitä yrittäjyyden tukemiseksi Euroopassa. Itsenäisen ammatinharjoittamisen tukemiseen EU:n tasolla tähtäävillä toimenpiteillä pyritään myös saavuttamaan ne väestön osat, joiden yrittäjyyspotentiaalia ei ole vielä täysimääräisesti hyödynnetty. Tämä koskee erityisesti naisia (joiden osuus yrittäjistä Euroopassa on vain 29 prosenttia). Yhteiskunnallista yrittäjyyttä käsittelevän Euroopan komission asiantuntijaryhmän (GECES) vuonna 2016 annetussa raportissa³³ ehdotettiin erityisiä toimia yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittämiseksi.

Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksellä N:o 573/2014/EU³⁴ perustettu julkisten työvoimapalvelujen eurooppalainen verkosto tarjoaa foorumin, jolla voidaan vertailla julkisten työvoimapalvelujen suoriutumista Euroopan tasolla, kartoittaa hyviä käytäntöjä ja edistää keskinäistä oppimista aktiivisten tukipalvelujen vahvistamiseksi.

Asetuksella (EU) 2016/589³⁵ uudelleen perustettu työnvälityspalvelujen eurooppalainen verkosto pyrkii parantamaan työmarkkinoiden toimintaa, koheesiota ja yhtenäisyyttä EU:ssa, mukaan lukien rajatylittävällä tasolla.

²⁹ Neuvoston suositus, annettu 22. huhtikuuta 2013, nuorisotakuun perustamisesta (EUVL C 120, 26.4.2013, s. 1).

³⁰ Neuvoston suositus, annettu 15. helmikuuta 2016, pitkäaikaistyöttömien integroitumisesta työmarkkinoille (EUVL C 67, 20.2.2016, s. 1).

³¹ Komission suositus 2008/867/EY, annettu 3. lokakuuta 2008, työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä (EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11).

³² COM (2012) 795 final.

³³ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_fi

³⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 573/2014/EU, annettu 15. toukokuuta 2014, julkisten työvoimapalvelujen tehostetusta yhteistyöstä (EUVL L 159, 28.5.2014, s. 32).

³⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/589, annettu 13. huhtikuuta 2016, työnvälityspalvelujen eurooppalaisesta verkostosta (Eures), liikkuvuuspalvelujen tarjoamisesta työntekijöille ja työmarkkinoiden yhdistämisen tiivistämisestä ja asetusten (EU) N:o 492/2011 ja (EU) N:o 1296/2013 muuttamisesta (EUVL L 107, 22.4.2016, s. 1).

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa vahvistetaan oikeuksia kaikille työnhakijoille näiden ammattiasemasta riippumatta. Siinä keskitytään avun tarjoamiseen työhaussa, mihin voi kuulua työvoimapalveluja, kuten työnhakuneuvontaa ja ohjausta, tai osallistumista aktiivisiin toimenpiteisiin, kuten koulutukseen, työhönottotukia tai tukia työmarkkinoille palaamiseksi. Nämä oikeudet menevät perusoikeuskirjan 29 artiklaa pidemmälle, sillä siinä viitataan vain maksuttomia työnvälityspalveluja koskevaan oikeuteen. Itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi ryhtymiselle annettava tuki on myös merkittävä nykyisen säännösten laajennus.

Seuraavat kolme tekijää ovat olennaisia näissä oikeuksissa: varhainen puuttuminen, yksilöllinen apu ja tuki työllistettävyyden kohentamiseksi. Viimeksi mainittu osatekijä – joka perustuu oikeuteen saada tukea koulutukseen tai uuden pätevyyden hankkimiseen – on olennaisen tärkeä nopeasti muuttuville työmarkkinoille mukautumiseksi.

Nykypäivän työntekijät vaihtavat työpaikkaa aiempaa tiuhemmin, eikä nykyisillä koulutukseen tai sosiaaliseen suojeluun liittyvillä oikeuksilla pitäisi lannistaa tällaista liikkuvuutta. Pilarissa vahvistetaan työntekijöille kertyneiden koulutukseen tai sosiaaliseen suojeluun liittyvien oikeuksien siirrettävyys, kun heidän ammattiasemansa tai työnantajansa muuttuu, kun he katkaisevat uransa tai palaavat työelämään tai siirtyvät palkkatyöstä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi tai päinvastoin.

Nuorten osalta pilarissa palautetaan mieliin nuorisotakuuta koskevan suosituksen päälinjat ja laajennetaan niiden soveltaminen koskemaan kaikkia nuoria.

Työttömien osalta pilarissa vahvistetaan oikeus henkilökohtaiseen tukeen, jolla tarkoitetaan yksilöllistä arviointia, neuvontaa ja ohjausta. Tuen soveliaisuudella viitataan tuen jatkuvuuteen esimerkiksi silloin, kun työttömyysetuudet lakkaavat – tällöin voidaan tarjota muita toimenpiteitä kuten sosiaalipalveluja työn löytämiseen liittyvien esteiden voittamiseksi. Pitkäaikaistyöttömien (yli 12 kuukautta työttöminä olleiden) osalta siinä vahvistetaan oikeus henkilökohtaiseen tukeen, jolla tarkoitetaan perusteellista yksilöllistä arviointia ja työllistymissopimusta, joihin viitataan pitkäaikaistyöttömien integroitumisesta työmarkkinoille 15. helmikuuta 2016 annetussa neuvoston suosituksessa.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla sovittujen työllisyysstrategiaa koskevien suuntaviivojen ja suositusten panemisesta täytäntöön. Jäsenvaltioita pyydetään periaatteen panemiseksi täytäntöön saattamaan ajan tasalle ja laajentamaan käytäntöjään, jotka koskevat työhaussa ja itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi ryhtymisessä avustamista, sekä lisäksi kannustamaan toimenpiteitä, joilla suojellaan työntekijöiden koulutukseen ja sosiaaliseen suojeluun liittyviä oikeuksia heidän vaihtaessaan työpaikkaa.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. EU:n tasolla toimivat toimialojen väliset työmarkkinaosapuolet valitsivat aktiivisen työmarkkinapolitiikan tehokkuuden ja laadun painopisteeksi nykyisessä työohjelmassaan vuosiksi 2015–2017. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Nuorisotakuun täytäntöönpanoa on arvioitu lokakuussa 2016 annetussa tiedonannossa *Nuorisotakuu ja nuorisotyöllisyysaloite kolmen vuoden jälkeen*.³⁶ Joulukuussa 2016 antamassaan tiedonannossa *Investointi Euroopan nuorisoon*³⁷ komissio ehdotti tuoreita toimia nuorisotyöllisyyden tukemiseksi ja useampien mahdollisuuksien luomiseksi nuorille.

Nuorisotakuun täysipainoisen ja kestävän täytäntöönpanon varmistamiseksi komissio ehdotti nuorisotyöllisyysaloitteen talousarvion jatkamista ja ehdotti aloitteelle uutta miljardin euron erityismäärärahaa, jota täydennetään Euroopan sosiaalirahaston miljardin euron rahoituksella, sekä lisätukea etsivään nuorisotyöhön ja tiedotustoimiin, keskinäiseen oppimiseen ja seurantaan.

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen sosiaalisen suojelun saatavuutta koskevasta aloitteesta.³⁸ Tarkoituksena on ottaa huomioon sosiaalisen suojelun saatavuuteen liittyvät erot niiden työntekijöiden, joilla on tavanomainen työsopimus, niiden työntekijöiden, joilla on epätyypillinen työsopimus, sekä erityyppistä itsenäistä ammatinharjoittamista harjoittavien välillä. Kuulemisessa selvitetään keinoja, joilla oikeuksista voidaan tehdä siirrettäviä ja selkeitä silloin, kun henkilö vaihtaa työpaikkaa, sopimustyyppiä tai siirtyy itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi. Kuulemisessa käsitellään myös keinoja kaventaa työvoimapalvelujen, koulutuksen, kuntoutuksen ja työmarkkinoille palaamista helpottavien toimenpiteiden saatavuudessa olevia eroja erityyppisissä työsuhteissa olevien ja itsenäisten ammatinharjoittajien keskuudessa.

Lisäksi komissio aikoo vuonna 2017 lujittaa Euroopan solidaarisuusjoukkoja ja luoda niille vankan oikeusperustan. Tarkoituksena on tarjota nuorille uusia vapaaehtoistyö-, harjoittelu- ja työharjoittelumahdollisuuksia.

Työnvälityspalvelujen eurooppalainen verkosto toteuttaa parhaillaan *vertailuoppimiseen* liittyvää hanketta, jolla pyritään parantamaan julkisten työnvälityspalvelujen suorituskykyä. Siinä kytketään indikaattoreihin pohjautuva vertailuanalyysi keskinäiseen oppimiseen, jotta voitaisiin paremmin keskittyä työnhakijoiden aktiiviseen tukemiseen.

³⁶ COM(2016) 646 final.

³⁷ COM(2016) 940 final.

³⁸ C(2017) 2610.

Kesäkuussa 2016 Euroopan komissio ehdotti toimia jäsenvaltioiden tukemiseksi kolmansien maiden kansalaisten integroimiseksi työelämään kotouttamista koskevan EU:n toimintasuunnitelman³⁹ nojalla.

³⁹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

II luku – Oikeudenmukaiset työolot

Varma ja sopeutuva työllisyys

a) Työntekijöillä on työsuhteen tyypistä ja kestosta riippumatta oikeus oikeudenmukaiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun työolojen, sosiaalisen suojelun saatavuuden ja koulutuksen osalta. Siirtymistä toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteen muotoihin on edistettävä.

b) Työnantajille on varmistettava riittävä joustavuus lainsäädännön ja työehtosopimusten mukaisesti, jotta ne voivat mukautua nopeasti taloustilanteen muutoksiin.

c) Laadukkaat työolot varmistavia innovatiivisia työsuhteen muotoja on edistettävä. Yrittäjyyttä ja itsenäistä ammatinharjoittamista on kannustettava. Ammatillista liikkuvuutta on helpotettava.

d) Epävarmoihin työoloihin johtavat työsuhteet on estettävä esimerkiksi kieltämällä epätyypillisten sopimusten väärinkäyttö. Koeajan keston olisi oltava kohtuullinen.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 31 artiklassa (Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot) määrätään, että jokaisella työntekijällä on oikeus terveellisiin, turvallisiin ja ihmisarvoisiin työoloihin ja työehtoihin. Perusoikeuskirjan 34 artiklassa vahvistetaan, että unioni kunnioittaa oikeutta sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin, joilla taataan suoja muun muassa raskauden ja synnytyksen aikana ja sairauden, työtapaturman, hoidon tarpeen ja vanhuuden varalta sekä työpaikan menetyksen yhteydessä unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa muun muassa työehtojen sekä työntekijöiden sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelemisen aloilla. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä. Sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että sen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteet, eivätkä ne saa vaikuttaa olennaisesti näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon.

SEUT-sopimuksen 162 artiklan mukaan Euroopan sosiaalirahasto pyrkii edistämään työntekijöiden alueellista ja ammatillista liikkumista unionissa sekä helpottamaan heidän mukautumistaan teollisiin muutoksiin ja tuotantojärjestelmien muutoksiin.

SEUT-sopimuksen 166 artiklassa todetaan, että unioni toteuttaa ammatillista koulutusta koskevaa politiikkaa, joka tukee ja täydentää jäsenvaltioiden toimia, pitäen täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta ammatillisen koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Jo nyt on olemassa kolme direktiiviä, joilla suojellaan epätyypillisissä työsuhteissa olevia työntekijöitä. Työmarkkinaosapuolten (UNICE, CEEP ja EAY) tekemällä osa-aikatyötä koskevalla puitesopimuksella, joka on liitetty neuvoston direktiiviin 97/81/EY,⁴⁰ suojellaan osa-aikatyöntekijöitä epädullisemmalta kohtelulta kuin se, jota sovelletaan vastaaviin kokoaikaisiin työntekijöihin, ja säädetään, että työnantajien olisi otettava huomioon työntekijöiden pyynnöt siirtyä kokoaikaisesta työstä osa-aikatyöhön tai päinvastoin. Samaten työmarkkinaosapuolten (EAY, UNICE ja CEEP) tekemällä määräaikaista työtä koskevalla puitesopimuksella, joka on liitetty neuvoston direktiiviin 1999/70/EY,⁴¹ suojellaan määräaikaisia työntekijöitä epädullisemmalta kohtelulta kuin se, jota sovelletaan vastaaviin vakituisiin työntekijöihin, ja edellytetään jäsenvaltioiden toteuttavan toimenpiteitä perättäisten määräaikaisten työsopimusten väärinkäytön ehkäisemiseksi. Vuokratyöstä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2008/104/EY⁴² vahvistetaan lisäksi yhdenvertainen kohtelu vuokratyöntekijöiden ja suoraan työntekijöitä käyttävän yrityksen palkkaamien työntekijöiden välillä olennaisten työehtojen osalta.

Lisäksi neuvoston direktiivillä 91/533/ETY⁴³ (kirjallista ilmoitusta koskeva direktiivi) annetaan työntekijöille oikeus saada kirjallisesti tieto työsuhteensa olennaisista näkökohdista viimeistään kaksi kuukautta työsuhteen alkamisen jälkeen.

Komissio tukee innovatiivisia liiketoimintamalleja, jotka luovat EU:n kansalaisille mahdollisuuksia helpottamalla pääsyä työelämään, työn joustoa ja uusia tulonlähteitä.⁴⁴

Yrittäjyys 2020 -toimintasuunnitelmassa⁴⁵ esitetään visio ja konkreettisia toimenpiteitä yrittäjyyden elvyttämiseksi Euroopassa. Itsenäisen ammatinharjoittamisen tukemiseen EU:n tasolla tähtäävillä toimenpiteillä pyritään myös saavuttamaan ne väestön osat, joiden yrittäjyyspotentiaalia ei ole vielä täysimääräisesti hyödynnetty. Tämä koskee erityisesti naisia (joiden osuus yrittäjistä Euroopassa on vain 29 prosenttia). Yhteiskunnallista yrittäjyyttä käsittelevän Euroopan komission

⁴⁰ Neuvoston direktiivi 97/81/EY, annettu 15. joulukuuta 1997, Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE), julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY) tekemästä osa-aikatyötä koskevasta puitesopimuksesta (EYVL L 14, 20.1.1998, s. 9).

⁴¹ Neuvoston direktiivi 1999/70/EY, annettu 28. kesäkuuta 1999, Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY), Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE) ja julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) tekemästä määräaikaista työtä koskevasta puitesopimuksesta (EYVL L 175, 10.7.1999, s. 43).

⁴² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/104/EY, annettu 19. marraskuuta 2008, vuokratyöstä (EUVL L 327, 5.12.2008, s. 9).

⁴³ Neuvoston direktiivi 91/533/ETY, annettu 14. lokakuuta 1991, työnantajan velvollisuudesta ilmoittaa työntekijöille työsopimuksessa tai työsuhteessa sovellettavista ehdoista (EYVL L 288, 18.10.1991, s. 32).

⁴⁴ Ks. tässä yhteydessä tiedonanto ”Yhteistyöaloutta koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma”, 2.6.2016, COM(2016) 356 final.

⁴⁵ Komission tiedonanto ”Yrittäjyys 2020 -toimintasuunnitelma”, COM(2012) 795 final, 9.1.2013.

asiantuntijaryhmän (GECES) vuonna 2016 annetussa raportissa⁴⁶ ehdotettiin erityisiä toimia yhteiskunnallisen yrittäjyyden kehittämiseksi.

Työvoiman vapaaehtoisen, oikeudenmukaisuuteen perustuvan maantieteellisen ja ammatillisen liikkuvuuden lisääminen sisältyy Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksellä N:o 573/2014/EU perustetun julkisten työvoimapalvelujen verkoston samoin kuin Eures-verkoston, joka perustettiin työnvälityspalvelujen eurooppalaisesta verkostosta (Eures), liikkuvuuspalvelujen tarjoamisesta työntekijöille ja työmarkkinoiden yhdentymisen tiivistämisestä 13. huhtikuuta 2016 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2016/589, tavoitteisiin.

Kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten 25. toukokuuta 2009 annetulla neuvoston direktiivillä 2009/50/EY⁴⁷ rajoitetaan kuitenkin erittäin pätevien kolmansien maiden kansalaisten ammatillista liikkuvuutta heidän laillisen jäsenvaltiossa työskentelynsä kahden ensimmäisen vuoden aikana, jotta voidaan noudattaa unionin etuuskohtelun periaatetta ja välttää väärinkäytöksiä.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa otetaan huomioon muuttuvan työelämän ja uusien työn tekemisen muotojen aiheuttamat haasteet, ja samalla siinä tunnustetaan työsuhteiden, yrittäjyyden ja itsenäisen ammatinharjoittamisen monimuotoisuus ja vahvistetaan takeita epävarmoihin työoloihin johtavien työsuhteiden väärinkäytön estämiseksi sekä tiettyjä takeita, joilla varmistetaan työntekijöiden oikeus koulutukseen ja sosiaaliturvaan koko työuransa ajan.

Pilarissa laajennetaan yhdenvertaisen kohtelun takaaminen unionin säännöstöön nykyisin kuuluvia kolmea työsuhdetta (osa-aikaiset, määräaikaiset ja vuokratyöntekijät) laajemmalle ja edellytetään työntekijöiden yhdenvertaista kohtelua työsuhteen tyypistä riippumatta. Lisäksi siinä korostetaan tukea siirtymiselle kohti toistaiseksi voimassa olevia työsuhteita.

Pilarissa tunnustetaan, että työnantajien on voitava mukautua joustavasti taloustilanteen muutoksiin. Tällaisiin mukautuksiin voivat kuulua esimerkiksi erilainen kohtelu objektiivisin perustein tai työehtojen mukautukset, jotta vältetään liialliset työpaikkojen menetykset laskusuhdanteissa. Tällaiset muutokset eivät voi olla yksipuolisia, ja niitä on rajoitettava voimassa olevilla säädöksillä ja työehtosopimuksilla.

Yhdenvertaista kohtelua koskevan periaatteen aineellista soveltamisalaa laajennetaan takaamaan sosiaalisen suojelun ja koulutuksen saatavuus. Periaatteella varmistetaan yhdenvertainen kohtelu lakisääteisen sosiaaliturvan saannissa. Nykyisillä unionin säännöillä (osa-aikatyön ja määräaikaisen työn osalta) edellytetään työnantajien helpottavan koulutukseen pääsyä. Periaate menee tätä pidemmälle ja *edellyttää* yhdenvertaista kohtelua koulutukseen pääsyssä.

⁴⁶ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_fi

⁴⁷ Neuvoston direktiivi 2009/50/EY, annettu 25. toukokuuta 2009, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten (EUVL L 155, 18.6.2009, s. 17).

Yhdenvertainen kohtelu ei kuitenkaan aina ehkä riitä torjumaan epävarmoja työsuhteita erityisesti, jos jokin tietty työnantaja käyttää vain epätyypillisiä työn muotoja. Periaatteeseen sisältyy tämän vuoksi selvä väärinkäytön kieltäminen. Sekä epävarmoihin työoloihin johtavien työsuhteiden väärinkäytön että kohtuuttoman pitkien koeaikojen kieltäminen menevät nykyistä unionin säännöstöä pidemmälle. Ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin voi tältä osin sisältyä epävarmoihin työoloihin johtavien työsuhteiden erilainen verotus tai *bonus-malus*-järjestelmän käyttöönotto sosiaaliturvamaksuja varten.

Pilarissa korostetaan kehittyvien liiketoimintamallien, innovatiivisten työn muotojen, yrittäjyyden ja itsenäisen ammatinharjoittamisen tukemisen tärkeyttä. Uusilla liiketoimintamalleilla voidaan yleisesti ottaen luoda mahdollisuuksia helpottamalla pääsyä työelämään, työn joustoa ja uusia tulonlähteitä. Tällaisen tuen edellytyksenä olisi kuitenkin vaadittava korkeatasoisia työoloja. Tällaisen innovoinnin työllisyysvaikutuksen maksimoimiseksi ammatillisen liikkuvuuden helpottaminen voi tuoda mukanaan niin parempia ammatillisen kouluttautumisen ja uudelleen koulutuksen mahdollisuuksia kuin mahdollisuuksia uramuutoksia edistävän ja helpottavan sosiaalisen suojelun järjestelmän kannalta.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Kukin jäsenvaltio voi määritellä turvallisuuden ja jouston keskinäisen painotuksen työmarkkinoillaan eri tavalla. Pilarin panemiseksi täytäntöön jäsenvaltioita kehoitetaan kuitenkin varmistamaan, että niiden työllisyys- ja sosiaaliset säännöt on mukautettu uusien työn muotojen ilmaantumiseen sen lisäksi, että ne panevat täytäntöön unionin tasolla annetut säännöt ja valvovat niiden täytäntöönpanoa.

Työmarkkinaosapuolia on kuultava unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio käynnistää Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin ohessa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen direktiivin 91/533/EY (kirjallista ilmoitusta koskeva direktiivi) tarkistamisesta.⁴⁸ Osana tätä kuulemistä työmarkkinaosapuolia kuullaan siitä, pitäisikö direktiiviä muuttaa perusteellisemmin kaikkiin työsuhteisiin sovellettavien vähimmäisvaatimusten ottamiseksi käyttöön ja väärinkäytön kieltämiseksi.

⁴⁸ C(2017) 2611.

Komissio esittää lisäksi yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen sosiaalisen suojelun saatavuutta koskevasta aloitteesta.⁴⁹ Tarkoituksena on ottaa huomioon sosiaalisen suojelun saatavuuteen liittyvät erot niiden työntekijöiden, joilla on tavanomainen työsopimus, niiden työntekijöiden, joilla on epätyypillinen työsopimus, sekä erityyppistä itsenäistä ammatinharjoittamista harjoittavien välillä. Kuulemisessa käsitellään myös työvoimapalvelujen ja koulutuksen saatavuutta sekä sosiaaliseen suojeluun ja koulutukseen liittyvien oikeuksien siirrettävyyttä ammatillisen liikkuvuuden helpottamiseksi.

Komissio toteuttaa vuonna 2017 niiden direktiivien REFIT-arvioinnin, joilla pannaan täytäntöön määräaikaista työtä ja osa-aikatyötä koskevat työmarkkinaosapuolten puitesopimukset.

Eurofound eli Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö, joka on yksi EU:n erillisvirastoista, tukee komission, jäsenvaltioiden ja työmarkkinaosapuolten työtä työehtojen ja kestävän työn, työmarkkinasuhteiden sekä rakennemuutoksen seurannan ja hallinnan alalla ja keskittyy lisäksi digitaalisen aikakauden mahdollisuuksiin ja haasteisiin.

⁴⁹ C(2017) 2610.

Palkat

a) Työntekijöillä on oikeus oikeudenmukaiseen palkkaan, joka mahdollistaa kohtuullisen elintason.

b) Työntekijöiden on saatava riittävä vähimmäispalkka, joka tyydyttää työntekijän ja hänen perheensä tarpeet kansallisissa taloudellisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa, ja samalla on turvattava työhön pääsy ja säilytettävä kannustimet työpaikan etsimiseen. Työssäkäyvien köyhyys on estettävä.

c) Kaikki palkat on vahvistettava avoimella ja ennustettavalla tavalla kansallisia käytäntöjä noudattaen ja työmarkkinaosapuolten itsenäisyyttä kunnioittaen.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 31 artiklassa (Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot) määrätään, että jokaisella työntekijällä on oikeus terveellisiin, turvallisiin ja ihmisarvoisiin työoloihin ja työehtoihin.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 5 kohdan mukaan kyseisen artiklan määräyksiä ei sovelleta palkkoihin.

SEUT-sopimuksen 145 artiklan mukaan unioni ja jäsenvaltiot pyrkivät kehittämään yhteensovitettua työllisyysstrategiaa. SEUT-sopimuksen 147 artiklan mukaan unioni myötävaikuttaa työllisyyden korkeaan tasoon edistämällä jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja tukemalla sekä tarvittaessa täydentämällä niiden toimintaa. Tällöin otetaan huomioon jäsenvaltioiden toimivalta.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Unioni ja sen jäsenvaltiot toteuttavat yhdessä Euroopan työllisyysstrategiaa myös palkkojen ja vähimmäispalkan kehityksen sekä taustalla olevien palkanmuodostusmekanismien seurannan osalta.⁵⁰ Työvoimakustannusten suuntauksia, niiden palkkakomponentti mukaan luettuna, seurataan myös unionin talouspolitiikan koordinoitiprosessin puitteissa SEUT-sopimuksen 120 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen nojalla. Kuten SEUT-sopimuksen 136 artiklan 1 kohdassa määrätään, annetaan talouspoliittiset suositukset myös euroalueen maille; tähän voi kuulua työvoimakustannusten seuranta.⁵¹ Makrotalouden epätasapainon ennalta ehkäisemisestä ja korjaamisesta 16. marraskuuta 2011 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1176/2011⁵² mukainen valvonta sisältää kilpailukyvyn kehittymisen, työvoimakustannukset mukaan luettuina, seurannan.

⁵⁰ Ks. esim. neuvoston päätös (EU) 2015/1848, annettu 5. lokakuuta 2015, jäsenvaltioiden työllisyyspolitiikan suuntaviivoista vuodelle 2015 (EUVL L 268, 15.10.2015, s. 28).

⁵¹ Ks. esim. neuvoston suositus, annettu 21. maaliskuuta 2017, euroalueen talouspolitiikasta (EUVL C 92, 24.3.2017, s. 1).

⁵² EUVL L 306, 23.11.2011, s. 25.

Kansallisten tuottavuuskomiteoiden perustamisesta 20. syyskuuta 2016 annetussa neuvoston suosituksessa⁵³ suositetaan, että näin perustettujen komiteoiden olisi analysoitava kehitystä ja politiikkatoimia, jotka voivat vaikuttaa tuottavuuteen ja kilpailukykyyn, myös suhteessa globaaleihin kilpailijoihin kunnioittaen täysin kansallisia vakiintuneita käytäntöjä.

Komission suosituksessa 2008/867/EY,⁵⁴ joka annettiin 3. lokakuuta 2008, esitetään kokonaisvaltainen ja kattava strategia työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämiseksi. Tähän kuuluu laadukkaan työn edistäminen erityisesti palkan ja etuuksien osalta työssäkäyvien köyhyyden ehkäisemiseksi.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa esitetään oikeus oikeudenmukaiseen palkkaan, joka mahdollistaa kohtuullisen elintason. Vastaavia oikeuksia sisältyy jo vuonna 1989 annettuun työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevaan yhteisön peruskirjaan,⁵⁵ joka on yksi SEUT-sopimuksen sosiaalipolitiikkaa koskevan X osaston lähteistä, sekä (tarkistettuun) Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan.

Pilarin mukaan työntekijöiden on saatava tietyn tasoinen vähimmäispalkka, jossa otetaan huomioon niin työntekijöiden ja heidän perheidensä tarpeet kuin elintason kehittyminen ja talouteen liittyvät tekijät, joihin voi kuulua tuottavuustaso. Pilarissa tunnustetaan vähimmäispalkkojen merkitys köyhyyden torjunnassa samalla kun vältetään työllisyysloukut. Tarkoituksena on näin lisätä köyhien perheiden tuloja ja tarjota työstä oikeudenmukainen korvaus palkkahaitarin alapäässä oleville ja lisätä näiden heidän kannustimiaan työntekoon. Muihin toimenpiteisiin voivat kuulua pienipalkkaisten ja heidän perheidensä verorasituksen pienentäminen ja työstä saatavan tulon täydentäminen tehokkailla sosiaalietuuksilla.

Pilarissa edellytetään, että kaikki palkat on vahvistettava *avoimella ja ennustettavalla tavalla* täysin kansallisia käytäntöjä noudattaen – tämä koskee erityisesti työmarkkinaosapuolten kollektiivista neuvotteluoikeutta ja niiden itsenäisyyttä. Useimmissa jäsenvaltioissa on käytössä lakisääteinen vähimmäispalkka. Kyseessä on sääntelyväline, jolla tehdään vähimmäispalkasta oikeudellisesti kaikkia työntekijöitä sitova. Muutamilla jäsenvaltioilla ei ole lakisääteistä vähimmäispalkkaa, ja työmarkkinaosapuolet asettavat erilaisia vähimmäispalkkoja työehtosopimuksin usein alakohtaisella tasolla. Pilarissa ei millään tavalla kiistetä tätä käytäntöjen moninaisuutta vaan tunnustetaan työmarkkinaosapuolten itsenäisyys. *Avoimuudella* tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että vähimmäispalkkaa asetettaessa olisi noudatettava vakiintuneita kuulemismenettelyjä, joilla päästään yksimielisyyteen asiaan liittyvien kansallisten viranomaisten ja työmarkkinaosapuolten kesken ja joissa mahdollisesti otetaan huomioon muiden sidosryhmien ja riippumattomien asiantuntijoiden näkemykset. Lisäksi pilarissa peräänkuulutetaan palkkapäätösten *ennustettavuutta* muun muassa sääntöjen määrittelyn avulla, esimerkkinä vähimmäispalkkojen mukauttaminen elinkustannuksiin.

⁵³ Neuvoston suositus, annettu 20. syyskuuta 2016, kansallisten tuottavuuskomiteoiden perustamisesta (EUVL C 349, 24.9.2016, s. 1).

⁵⁴ EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11.

⁵⁵ Työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskeva yhteisön peruskirja, 9. joulukuuta 1989.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet ovat vastuussa palkkojen määrittelystä ja vähimmäispalkkojen kehittämisestä kansallisten käytäntöjensä mukaisesti, kuten niiden työehtosopimus- ja vähimmäispalkanmuodostusjärjestelmissä määrätään. Niitä kehoitetaan panemaan pilarin periaatteet täytäntöön avoimilla vähimmäispalkanmuodostusmekanismeilla ja tehokkailla työehtosopimusneuvotteluilla kansallisella, alakohtaisella ja yritystasolla ja toteuttamalla täydentäviä toimenpiteitä työssäkäyvien köyhyyden välttämiseksi.

Lisäksi jäsenvaltiot voivat ratifioida, jos eivät ole vielä tehneet niin, ILO:n yleissopimuksen nro 131 vähimmäispalkoista ja yleissopimuksen nro 154, joka koskee kollektiivisen neuvottelumenettelyn edistämistä, ja soveltaa niitä.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea pilarin täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Vähimmäispalkkoja ja muita työssäkäyvien köyhyyteen puuttuvia toimenpiteitä sekä yleisempiä palkkakehitykseen liittyviä näkökohtia käsitellään talouspolitiikan EU-ohjausjakson yhteydessä annettavissa maakohtaisissa suosituksissa.

Tiedot työehdoista ja irtisanotuille annettava suoja

a) Työntekijöillä on työsuhteensa alussa oikeus saada kirjallisesti tiedot työsuhteesta johtuvista oikeuksistaan ja velvoitteistaan, mukaan lukien tiedot koeajasta.

b) Työntekijöillä on ennen irtisanomista oikeus saada tietää irtisanomisen syyt, ja heihin on sovellettava kohtuullista irtisanomisaikaa. Heillä on oikeus tehokkaaseen ja puolueettomaan riitojenratkaisuun ja, jos kyseessä on perusteeton irtisanominen, oikeus hakea muutosta, mukaan lukien oikeus saada riittävä korvaus.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 27 artiklassa annetaan kaikille työntekijöille oikeus saada riittävän ajoissa tietoa ja tulla kuulluksi unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisissa tapauksissa ja niissä määrätyn edellytyksin. Perusoikeuskirjan 30 artiklassa vahvistetaan kaikkien työntekijöiden oikeus suojaan perusteettomalta irtisanomiselta unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa taataan jokaiselle, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa seuraavilla aloilla: työehdot, työntekijöiden suojelu työsopimuksen päättymisen yhteydessä ja tiedottaminen työntekijöille ja työntekijöiden kuuleminen. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Neuvoston direktiivillä 91/533/ETY⁵⁶ (kirjallista ilmoitusta koskeva direktiivi) annetaan työntekijöille oikeus saada kirjallisesti tieto työsuhteensa olennaisista näkökohdista viimeistään kaksi kuukautta työsuhteen alkamisen jälkeen. Siihen ei sisälly erityisiä koeaikaan liittyviä velvoitteita. Kirjallista ilmoitusta koskevassa direktiivissä edellytetään työnantajan ilmoittavan työntekijälle niiden irtisanomisaikojen pituudet, joita on noudatettava työsopimuksen tai työsuhteen päättyessä tai, jos niitä ei voida määrittellä tietoa annettaessa, yksityiskohtaiset säännöt, joiden mukaisesti irtisanomisajat määräytyvät.

⁵⁶ Neuvoston direktiivi 91/533/ETY, annettu 14. lokakuuta 1991, työnantajan velvollisuudesta ilmoittaa työntekijöille työsopimuksessa tai työsuhteessa sovellettavista ehdoista (EYVL L 288, 18.10.1991, s. 32).

Direktiivissä 2001/23/EY,⁵⁷ jolla säännellään työntekijöiden oikeuksia yrityksen luovutuksen yhteydessä, säädetään, ettei yrityksen luovutus sinällään ole pätevä irtisanomisperuste. Äitiysajan suoja koskevassa neuvoston direktiivissä 92/85/ETY⁵⁸ säädetään erityisestä irtisanomissuojasta naisten osalta raskauden aikana ja neuvoston direktiiviin 2010/18/EU⁵⁹ liitetystä työmarkkinaosapuolten (Business Europe, UEAPME, CEEP ja EAY) tekemässä vanhempainvapaata koskevassa tarkistetussa puitesopimuksessa vastaavasta suojasta isyys- tai adoptiovapaata pitävien vanhempien tapauksessa. Yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja ammatissa annetulla neuvoston direktiivillä 2000/78/EY⁶⁰ (työsyörintädirektiivi) suojellaan työntekijöitä irtisanomiselta, kun kyseessä on jollakin perusteella kielletty syrjintä (vastatoimenpiteet mukaan luettuina). EU:n lainsäädännössä säädetään irtisanomissuojasta ja epäsuotuisan kohtelun suojasta myös osa-aikatyödirektiivissä,⁶¹ sukupuolten tasa-arvoa koskevassa direktiivissä,⁶² miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin annetussa direktiivissä⁶³ ja vanhempainvapaadirektiivissä,⁶⁴ ja tätä suoja on vahvistettu EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännöllä.

Työntekijöiden joukkovähentämisistä annetussa neuvoston direktiivissä 98/59/EY⁶⁵ työnantajien edellytetään ennen joukkoi irtisanomisia tiedottavan niistä työntekijöiden edustajille ja kuulevan niitä sekä ilmoittavan asiasta viranomaisille.

Harjoittelun laatupuitteista 10. maaliskuuta 2014 annetulla neuvoston suosituksella⁶⁶ pyritään parantamaan harjoittelun laatua esittämällä sellaisia laadun osatekijöitä, jotka ovat suoraan siirrettävissä kansalliseen lainsäädäntöön tai työmarkkinaosapuolten sopimukseen. Nämä tekijät

⁵⁷ Neuvoston direktiivi 2001/23/EY, annettu 12. maaliskuuta 2001, työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka yritys- tai liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä (EYVL L 82, 22.3.2001, s. 6).

⁵⁸ Neuvoston direktiivi 92/85/ETY, annettu 19. lokakuuta 1992, toimenpiteistä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen kannustamiseksi työssä (EYVL L 348, 28.11.1992, s. 1).

⁵⁹ Neuvoston direktiivi 2010/18/EU, annettu 8. maaliskuuta 2010, BUSINESSEUROOPEN, UEAPME:n, CEEP:n ja EAY:n tekemän vanhempainvapaata koskevan tarkistetun puitesopimuksen täytäntöönpanosta (EUVL L 68, 18.3.2010, s. 13).

⁶⁰ Myös muissa EU:n syrjinnän vastaisissa direktiiveissä (kuten direktiivi 2006/54/EY ja direktiivi 2000/43/EY) tarjotaan erityinen suoja perusteettomalta irtisanomiselta.

⁶¹ Neuvoston direktiivi 97/81/EY, annettu 15. joulukuuta 1997, Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE), julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY) tekemästä osa-aikatyötä koskevasta puitesopimuksesta (EYVL L 14, 20.1.1998, s. 9).

⁶² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/54/EY, annettu 5. heinäkuuta 2006, miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (uudelleenlaadittu toisinto) (EUVL L 204, 26.7.2006, s. 23).

⁶³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/41/EU, annettu 7. heinäkuuta 2010, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin (EUVL L 180, 15.7.2010, s. 1).

⁶⁴ Neuvoston direktiivi 2010/18/EU, annettu 8. maaliskuuta 2010, BUSINESSEUROOPEN, UEAPME:n, CEEP:n ja EAY:n tekemän vanhempainvapaata koskevan tarkistetun puitesopimuksen täytäntöönpanosta ja direktiivin 96/34/EY kumoamisesta (EUVL L 68, 18.3.2010, s. 13).

⁶⁵ Neuvoston direktiivi 98/59/EY työntekijöiden joukkovähentämisestä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä (EYVL L 225, 12.8.1998, s. 16).

⁶⁶ Neuvoston suositus, annettu 10. maaliskuuta 2014, harjoittelun laatupuitteista (EUVL C 88, 27.3.2014, s. 1).

liittyvät erityisesti oppisisältöön, työoloihin sekä taloudellisten ehtojen ja työhönottomenettelyjen avoimuuteen.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa edellytetään, että työntekijälle on annettava kirjallisesti tiedot hänen työehdoistaan *työsuhteen alussa* eikä kahden kuukauden kuluessa, kuten kirjallista ilmoitusta koskevassa direktiivissä nykyään säädetään. Koska koeajoilla on suuri merkitys useimmissa työsuhteissa, pilarissa lisätään tiedotusvelvoitteita myös tältä osin. Nämä muutokset lisäävät työnantajien ja työntekijöiden tietoisuutta oikeuksista. Niiden pitäisi myös auttaa vähentämään pimeää työtä.

Pilarissa mennään myös nykyistä säännöstöä pidemmälle ottamalla käyttöön menettelyllisiä ja aineellisia takeita työntekijöille irtisanomistapauksissa. Tällöin olisi esitettävä riittävät syyt ja noudatettava kohtuullista irtisanomisaikaa. Lisäksi työntekijöillä olisi pilarin mukaan oltava oikeus tehokkaaseen ja puolueettomaan riitojenratkaisuun. Tähän voi kuulua välimies-, sovittelu- tai välitysmenettelyjä. Pilarissa otetaan lisäksi perusteettoman irtisanomisen tapauksessa käyttöön oikeus hakea muutosta, mukaan lukien paluu entisiin työtehtäviin tai rahallinen korvaus. Perusteettomiksi irtisanomisiksi on katsottava sellaiset, jotka rikkovat kyseiseen työsuhteeseen sovellettavia sääntöjä.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla annettujen sääntöjen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja niiden noudattamisen valvomisesta. Koska edellä esitetyt unionin toimenpiteet sisältävät vähimmäisvaatimukset, jäsenvaltioita kehoitetaan menemään näitä sääntöjä pidemmälle pilarin panemiseksi täytäntöön.

Lisäksi jäsenvaltiot voivat ratifioida, jos eivät ole vielä tehneet niin, asiaan liittyvät ILO:n yleissopimukset, kuten yleissopimuksen nro 122 työllisyyspolitiikasta, yleissopimuksen nro 144 kolmikantaneuvotteluista, yleissopimuksen nro 135 työntekijöiden edustajista ja yleissopimuksen nro 154, joka koskee kollektiivisen neuvottelumenettelyn edistämistä, ja soveltaa niitä.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio käynnistää Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin ohessa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen kirjallista ilmoitusta koskevan direktiivin tarkistamisesta⁶⁷. Kuuleminen käsittää direktiivin soveltamisalan ja ”tiedotuspaketin” laajentamisen, myös koeajan osalta. Osana tätä kuulemista työmarkkinaosapuolia kuullaan siitä, pitäisikö direktiiviä muuttaa perusteellisemmin kaikenlaisiin työsuhteisiin sovellettavien työntekijöiden vähimmäisoikeuksien ottamiseksi käyttöön.

⁶⁷ C(2017) 2611.

Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työntekijöiden osallistuminen

a) Työmarkkinaosapuolia on kuultava talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikkojen suunnittelussa ja täytäntöönpanossa kansallisia käytäntöjä noudattaen. Niitä on kannustettava neuvottelemaan ja laatimaan työehtosopimuksia niiden kannalta merkityksellisissä asioissa. Tällöin on kunnioitettava niiden itsenäisyyttä ja työtaisteluoikeutta. Työmarkkinaosapuolten välillä tehdyt sopimukset on tarvittaessa pantava täytäntöön unionin ja sen jäsenvaltioiden tasolla.

b) Työntekijöillä tai heidän edustajillaan on oikeus saada tiedot ja tulla kuulluiksi hyvissä ajoin heidän kannaltaan merkityksellisissä asioissa varsinkin yritysten siirtoon, rakenneuudistukseen ja sulautumiseen sekä joukkoirtisanomisiin liittyen.

c) Työmarkkinaosapuolille annettavaa tukea niiden vuoropuhelun edistämistä koskevien valmiuksien lisäämiseen on kannustettava.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 28 artiklassa määrätään, että työntekijöillä ja työnantajilla tai näiden järjestöillä on unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti oikeus asianmukaisilla tasoilla neuvotella ja tehdä työ- ja virkaehtosopimuksia sekä oikeus ryhtyä eturistiriitatilanteissa etujensa puolustamiseksi työtaistelutoimiin, lakko mukaan lukien. Perusoikeuskirjan 27 artiklan mukaan työntekijöille on asianmukaisilla tasoilla taattava mahdollisuus saada riittävän ajoissa tietoa ja tulla kuulluksi unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisissa tapauksissa ja niissä määrätyn edellytyksin.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

Työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun edistäminen on vahvistettu unionin ja jäsenvaltioiden yhteiseksi tavoitteeksi SEUT-sopimuksen 151 artiklassa. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa seuraavilla aloilla: tiedottaminen työntekijöille ja työntekijöiden kuuleminen sekä työntekijöiden ja työnantajien edustaminen ja heidän etujensa kollektiivinen turvaaminen, mukaan lukien yhteistoiminta työpaikalla. SEUT-sopimuksen 153 artiklan määräyksiä ei sovelleta palkkoihin, järjestäytymisoikeuteen, lakko-oikeuteen eikä oikeuteen määrätä työsulusta. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Työntekijöille tiedottamisesta ja heidän kuulemisestaan annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2002/14/EY⁶⁸ (tiedottamista ja kuulemista koskeva direktiivi) pyritään varmistamaan työntekijöiden osallistuminen ennen kuin työnantajapuoli tekee päätöksiä, erityisesti jos suunnitteilla on rakenneuudistus. Eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2009/38/EY⁶⁹ käsitellään asianmukaisten tiedotus- ja kuulemisprosessien tarvetta EU:n laajuisissa yrityksissä perustamalla eurooppalainen työneuvosto käsittelemään työntekijöihin mahdollisesti vaikuttavia ylikansallisia kysymyksiä. Työntekijöiden joukkovähentämisistä annetussa neuvoston direktiivissä 98/59/EY⁷⁰ ja yrityksen luovutuksia koskevassa neuvoston direktiivissä 2001/23/EY⁷¹ mennään työntekijöiden edustajille tiedottamisen ja heidän kuulemisensa varmistamista pidemmälle. Esimerkiksi jälkimmäisessä direktiivissä varmistetaan työntekijöiden oikeuksien turvaaminen, kun yritys siirtyy yhdeltä työnantajalta toiselle.

Muutosten ennakointia ja rakenneuudistusta koskevalla EU:n laatukehysellä⁷² edistetään työnantajille, työntekijöille, työmarkkinaosapuolille ja viranomaisille osoitettuja periaatteita ja hyviä käytänteitä, jotka liittyvät muutoksen ennakointiin ja rakenneuudistusprosessien hallintaan.

Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajavaltion, Euroopan komission ja Euroopan työmarkkinaosapuolten allekirjoittamassa yhteisessä lausumassa sosiaalisen vuoropuhelun elvyttämisestä korostetaan kansallisten työmarkkinaosapuolten valmiuksien kehittämisen tärkeyttä, työmarkkinaosapuolten vahvempaa osallistumista EU:n politiikan ja lainsäädännön muotoiluun sekä sitoutumista alojen välisen ja alakohtaisen sosiaalisen vuoropuhelun – mukaan luettuina niiden tulokset kaikilla tasoilla – edistämiseen.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa esitetään työmarkkinaosapuolten oikeus osallistua työllisyys- ja sosiaalipolitiikkojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon, ja siinä tuetaan niiden vahvaa osallistumista politiikan ja lainsäädännön muotoiluun ottaen samalla huomioon kansallisten järjestelmien monimuotoisuuden.⁷³

⁶⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/14/EY, annettu 11. maaliskuuta 2002, työntekijöille tiedottamista ja heidän kuulemistaan koskevista yleisistä puitteista Euroopan yhteisössä (EYVL L 80, 23.3.2002, s. 29).

⁶⁹ EUVL L 122, 16.5.2009, s. 28.

⁷⁰ Neuvoston direktiivi 98/59/EY, annettu 20. heinäkuuta 1998, työntekijöiden joukkovähentämistä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä (EYVL L 225, 12.8.1998, s. 16).

⁷¹ Neuvoston direktiivi 2001/23/EY, annettu 12. maaliskuuta 2001, työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka yritys- tai liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä (EYVL L 82, 22.3.2001, s. 16).

⁷² Komission tiedonanto *Muutosten ennakointia ja rakenneuudistusta koskeva EU:n laatukehys* COM(2013) 882 final, 13.12.2013.

⁷³ Uusi alku työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulle – Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajavaltion, Euroopan komission ja Euroopan työmarkkinaosapuolten lausuma, 16. kesäkuuta 2016.

Pilarin toteuttaminen merkitsee asianmukaisten institutionaalisten tai oikeudellisten puitteiden asettamista unionin ja kansallisella tasolla, sillä siinä annetaan työmarkkinaosapuolille selkeä rooli asiaan liittyvää lainsäädäntöä ja politiikkaa koskeissa kuulemisissa ja valmisteluissa mutta myös niiden täytäntöönpanossa ja sen valvonnassa.

Pilarissa annetaan kaikkien alojen työntekijöille oikeus saada tietoa ja tulla kuulluiksi suoraan tai edustajiensa välityksellä heidän kannaltaan merkityksellisistä asioista, kuten yritysten siirroista, rakenneuudistuksista, yritysten sulautumista sekä joukkoyrityksistä. Siinä mennään unionin nykyistä säännöstöä pidemmälle, koska sitä sovelletaan henkilöstön lukumäärästä riippumatta, sen aineelliseen soveltamisalaan kuuluvat niin rakenneuudistukset kuin yritysten sulautumat ja siinä on kyse ei pelkästään oikeudesta saada tietoa vaan myös oikeudesta tulla kuulluksi tällaisista yhtiötapahtumista, mikä merkitsee näkemysten vaihtoa ja johdonmukaisen vuoropuhelun luomista työnantajan kanssa. Lisäksi periaate 8 b kattaa kaikki työntekijöitä koskevat näkökohdat, kun taas nykyiset direktiivit sisältävät rajallisen luettelon aiheista, joista annetaan tietoa ja järjestetään kuulemisprosesseja. Viittaamalla ”heidän kannaltaan merkityksellisiin asioihin varsinkin yritysten siirtoon, rakenneuudistukseen ja sulautumiseen sekä joukkoyrityksiin liittyen” siinä mennään pidemmälle kuin perusoikeuskirjan 27 artiklassa, jossa todetaan oikeus saada tietoa ja tulla kuulluksi ”unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisissa tapauksissa ja niissä määrätin edellytyksin”.

Valmiuksien lisääminen on ennen kaikkea alhaalta ylöspäin suuntautuva lähestymistapa, joka riippuu työmarkkinaosapuolten tahdosta ja ponnisteluista, mutta pilarissa korostetaan, että työmarkkinaosapuolten toimia voidaan täydentää viranomaisten toimilla kunnioittaen työmarkkinaosapuolten itsenäisyyttä. Valmiuksien lisääminen viittaa työmarkkinaosapuolten edustavuuden lisäämiseen ja niiden operatiivisten, analyyttisten ja oikeudellisten valmiuksien vahvistamiseen, jotta ne voivat osallistua työehtosopimusneuvotteluihin ja myötävaikuttaa päätöksentekoon. Tämä tuki voidaan antaa eri muodoissa – asettamalla asianmukaiset institutionaaliset/oikeudelliset puitteet tai antamalla työmarkkinaosapuolille selkeä rooli päätöksenteossa tai myös taloudellisen tuen muodossa.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltioita kehoitetaan kunnioittamaan työmarkkinaosapuolten itsenäisyyttä mutta ottamaan samalla ne tiiviisti mukaan asiaan liittyvien uudistusten ja toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon ja auttamaan niitä parantamaan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun toimivuutta ja tehokkuutta ja työmarkkinasuhteita kansallisella tasolla. Jäsenvaltioita kehoitetaan myös edistämään hyviä käytäntöjä työntekijöille ja heidän edustajilleen suunnattavan tiedotuksen ja heidän kuulemisensa osalta.

Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa

työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

Työmarkkinaosapuolet voivat edistää niin ammattiliittojen kuin työnantajajärjestöjen jäsenyyttä ja edustavuutta erityisesti siltä osin kuin on kyse niiden valmiuksista edustaa itsenäisiä ammatinharjoittajia, kaikenlaisissa työsuhteissa olevia työntekijöitä, nuoria, siirtolaisia ja naisia sekä mikro- ja pieniä yrityksiä ja kehittää oikeudellista ja teknistä asiantuntemusta, jotta niiden olisi helpompaa olla asianmukaisesti mukana työllisyys- ja sosiaalipolitiikkojen suunnittelussa ja täytäntöönpanossa niin kansallisella kuin unionin tasolla.

EU:n tasolla toimivat toimialojen väliset työmarkkinaosapuolet sitoutuivat edistämään valmiuksien lisäämistä ja parantamaan itsenäisten sopimustensa täytäntöönpanoa nykyisessä työohjelmassaan vuosiksi 2015–2017.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa.

Kasvua ja työllisyyttä käsittelevä sosiaalialan kolmikantahuippukokous ja makrotaloudellinen vuoropuhelu ovat edelleen keskeisiä foorumeja, joilla voidaan keskustella työmarkkinaosapuolten edustajien kanssa poliittisella tasolla.

EU:n tasolla toimivat toimialojen väliset työmarkkinaosapuolet sitoutuivat edistämään valmiuksien lisäämistä ja parantamaan itsenäisten sopimustensa täytäntöönpanoa nykyisessä työohjelmassaan vuosiksi 2015–2017.

Komissio julkaisee vuonna 2017 REFIT-arvioinnin eurooppalaisen yritysneuvoston perustamisesta tai työntekijöiden tiedottamis- ja kuulemismenettelyn käyttöönottamisesta yhteisönlaajuisissa yrityksissä tai yritysryhmissä annetusta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivistä 2009/38/EY. Lisäksi se julkaisee samasta direktiivistä ohjeasiakirjan, jolla pyritään parantamaan sen täytäntöönpanoa ja lisäämään oikeusvarmuutta.

Komissio esittää vuonna 2017 muille unionin toimielimille ja työmarkkinaosapuolille kertomuksen siitä, miten jäsenvaltiot soveltavat vuodelta 2013 peräisin olevan *Muutosten ennakointia ja rakenneuudistusta koskevan EU:n laatukehityksen*⁷⁴ puitteissa kerättyjä hyviä käytäntöjä.

Unioni pyrkii edelleen edistämään jäsenvaltioiden investointeja työmarkkinaosapuolten valmiuksien lisäämiseen ja tiedon tarjoamista työntekijöiden edustajille ja työntekijöiden edustajien kuulemista

⁷⁴ COM(2013) 882.

ottaen huomioon kansallisen lainsäädännön, jolla työntekijöille tiedottamista ja heidän kuulemistaan, joukkoirtisanomisia ja eurooppalaisia työneuvostoja koskevat direktiivit on saatettu osaksi jäsenvaltioiden lainsäädäntöä.

Työ- ja yksityiselämän yhteensovittaminen

Vanhemmilla ja henkilöillä, joilla on hoitovelvollisuuksia, on oikeus kohtuulliseen lomaan, joustaviin työjärjestelyihin ja hoitopalveluihin. Naisilla ja miehillä on tasavertainen oikeus erityisvapaisiin hoitovelvollisuuksiensa suorittamiseksi. Heitä on kannustettava käyttämään tällaisia vapaita tasapainoisella tavalla.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 23 artiklan mukaan naisten ja miesten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla työelämä ja palkkaus mukaan lukien. Tasa-arvon periaate ei estä pitämästä voimassa tai toteuttamasta toimenpiteitä, jotka tarjoavat erityisetuja aliedustettuna olevalle sukupuolelle. Perusoikeuskirjan 33 artiklan 2 kohdassa määrätään, että voidakseen sovittaa yhteen perhe- ja työelämänsä jokaisella on oikeus suojaan irtisanomiselta äitiyteen liittyvän synn vuoksi sekä oikeus vanhempainlomaan ja palkalliseen äitiyslomaan lapsen syntymän tai lapseksiottamisen johdosta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa muun muassa seuraavilla aloilla: työntekijöiden terveys ja turvallisuus, työehdot ja miesten ja naisten välinen tasa-arvo asioissa, jotka koskevat heidän mahdollisuuksiaan työmarkkinoilla sekä heidän kohteluaan työssä. SEUT-sopimuksen 157 artiklan 3 kohdassa annetaan unionille valta säätää toimenpiteistä, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen työtä ja ammattia koskeissa kysymyksissä. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Neuvoston direktiivissä 92/85/ETY⁷⁵ jäsenvaltioiden edellytetään myöntävän työntekijöille vähintään 14 viikon pituisen äitiysloman, josta maksetaan korvausta vähintään sairauspäivärahan suuruisesti. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2010/41/EU⁷⁶ säädetään, että naispuolisille itsenäisille ammatinharjoittajille ja naispuolisille puolisoille ja elinkumppaneille on myönnettävä riittävä äitiysraha, jonka ansiosta he voivat keskeyttää ammattitoimintansa raskauden tai äitiyden vuoksi vähintään 14 viikoksi. Työmarkkinaosapuolten (BusinessEurope, UEAPME, CEEP ja EAY) vanhempainvapaasta tekemässä tarkistetussa puitesopimuksessa – joka on unionin tasolla pantu

⁷⁵ Neuvoston direktiivi 92/85/ETY, annettu 19. lokakuuta 1992, toimenpiteistä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen kannustamiseksi työssä (EYVL L 348, 28.11.1992, s. 1).

⁷⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/41/EU, annettu 7. heinäkuuta 2010, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin (EUVL L 180, 15.7.2010, s. 1).

täytäntöön neuvoston direktiivillä 2010/18/EU⁷⁷ – annetaan mies- ja naispuolisille työntekijöille yksilöllinen oikeus vähintään neljän kuukauden pituiseen vanhempainvapaaseen ja vaaditaan jäsenvaltioita toteuttamaan toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että työntekijät voivat vanhempainvapaalta palatessaan pyytää muutosta työaikaansa ja/tai työmuotoonsa tietyksi ajaksi. UNICE:n, CEEP:n ja EAY:n tekemällä osa-aikatyötä koskevalla puitesopimuksella – joka on pantu täytäntöön direktiivillä 97/81/EY⁷⁸ – suojellaan osa-aikatyöntekijöitä epäedullisemmalla kohtelulla kuin se, jota sovelletaan vastaaviin kokoaikaisiin työntekijöihin, ja säädetään, että työnantajien olisi otettava huomioon työntekijöiden pyynnöt siirtyä kokoaikaisesta työstä osa-aikatyöhön tai päinvastoin.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa korostetaan työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen merkitystä kaikkien niiden kannalta, joilla on hoitovelvollisuuksia. Lisäksi siinä vahvistetaan oikeuksia, jotka ovat olennaisia tähän tasapainotilaan pääsemiseksi nykypäivän työelämässä, kuten oikeus lastenhoitoon tai pitkäaikaishoitoon. Pilarissa mennään nykyistä säännöstöä pidemmälle vahvistamalla oikeuksia *kaikille työssäkäyville, joilla on hoitovelvollisuuksia*. Näin ollen sitä sovelletaan työssäkäyvien vanhempien lisäksi esimerkiksi niihin, jotka hoitavat iäkkäitä tai vammaisia perheenjäseniään.

Lisäksi pilarissa vahvistetaan *oikeus joustaviin työjärjestelyihin*, kuten etätyöhön, työaikojen mukauttamiseen tai siirtymiseen kokoaikaisesta työstä osa-aikatyöhön tai päinvastoin. Tällainen oikeus sisältyy unionin lainsäädäntöön nykyisin vain silloin, kun työntekijä palaa töihin vanhempainvapaalta.

Sukupuolten tasa-arvon osalta pilarissa painotetaan uudella tavalla naisten ja miesten tasavertaisia mahdollisuuksia käyttää erityisvapaaajärjestelyjä. Näiden järjestelyjen tasapainoista käyttöä miesten ja naisten keskuudessa olisi kannustettava esimerkiksi mukauttamalla korvauksen tasoa tai joustoon tai vapaa-oikeuden siirtokieltoon liittyviä edellytyksiä.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla annettujen sääntöjen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja niiden noudattamisen valvomisesta. Koska edellä esitetyt unionin toimenpiteet sisältävät vähimmäisvaatimukset, jäsenvaltioita kehoitetaan menemään näitä sääntöjä pidemmälle pilarin panemiseksi täytäntöön.

Työmarkkinaosapuolia on kuultava unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja niiden sopimukset voidaan

⁷⁷ Neuvoston direktiivi 2010/18/EU, annettu 8. maaliskuuta 2010, BUSINESSEUROOPEN, UEAPME:n, CEEP:n ja EAY:n tekemän vanhempainvapaata koskevan tarkistetun puitesopimuksen täytäntöönpanosta (EUVL L 68, 18.3.2010, s. 13).

⁷⁸ Neuvoston direktiivi 97/81/EY, annettu 15. joulukuuta 1997, Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE), julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY) tekemästä osa-aikatyötä koskevasta puitesopimuksesta (EYVL L 14, 20.1.1998, s. 9).

panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

EU:n tasolla toimivat toimialojen väliset työmarkkinaosapuolet valitsivat työ-, yksityis- ja perhe-elämän yhteensovittamisen painopisteeksi nykyisessä työohjelmassaan vuosiksi 2015–2017.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa aloitteen, joka koskee vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen tukemisen uutta alkua.⁷⁹ Se ehdottaa lainsäädännöllisiä ja poliittisia toimia, joilla on tarkoitus helpottaa vanhempainvapaan käyttöä niin naisten kuin miesten keskuudessa, ottaa käyttöön isyysvapaa ja omaishoitovapaa, edistää joustavien työjärjestelyjen käyttöä sekä tarjota enemmän ja parempia lastenhoitopalveluja ja muita hoitopalveluja ja poistaa taloudellisia pidäkkeitä, kuten vero- ja etuusjärjestelmään liittyviä esteitä, joiden vuoksi kotitalouden toinen tulonsaaja (usein nainen) jää pois työmarkkinoilta.

Eurofound eli Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö ja Euroopan tasa-arvoinstituutti, jotka ovat EU:n erillisvirastoja, tukevat komission, jäsenvaltioiden ja työmarkkinaosapuolten työtä työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen, elämänlaadun ja julkisten palvelujen alalla.

⁷⁹ COM(2017) 252 ja COM(2017) 253.

Terveellinen, turvallinen ja asianmukainen työympäristö sekä tietosuoja

a) Työntekijöillä on oikeus korkeatasoiseen työterveyteen ja -turvallisuuteen.

b) Työntekijöillä on oikeus työympäristöön, joka on mukautettu heidän ammatillisiin tarpeisiinsa ja joka mahdollistaa heille pidemmän osallistumisen työmarkkinoille.

c) Työntekijöillä on oikeus saada henkilötietonsa suojatuiksi työsuhteen yhteydessä.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 31 artiklan 1 kohdassa määrätään, että jokaisella työntekijällä on oikeus terveellisiin, turvallisiin ja ihmisarvoisiin työoloihin.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 8 artiklassa määrätään, että jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan ja oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi. Tällaisten tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, jotka liittyvät muiden muassa työympäristön parantamiseen työntekijöiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä.

SEUT-sopimuksen 16 artiklan 1 kohdassa määrätään, että jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Neuvoston puitedirektiivissä 89/391/ETY⁸⁰ ja 23:ssa siihen liittyvässä erityisdirektiivissä vahvistetaan vähimmäisvaatimukset työperäisten riskien ehkäisystä, turvallisuuden ja terveyden suojelusta sekä riski- ja tapaturmatekijöiden poistamisesta. Puitedirektiivissä vahvistetaan terveyden ja turvallisuuden hallintaa koskevat yleiset periaatteet, kuten työnantajan vastuu, työntekijöiden oikeudet ja velvollisuudet, riskinarvioinnin käyttäminen yrityksen prosessien jatkuvaan parantamiseen sekä työntekijöiden edustus. Erityisdirektiiveissä nämä pääperiaatteet mukautetaan sovellettaviksi eräisiin tiettyihin työpaikkoihin ja toimialoihin, yksittäisiin riskeihin, tehtäviin ja työntekijäryhmiin. Niissä määritellään, kuinka näitä riskejä on arvioitava, ja asetetaan joissakin tapauksissa altistumisraja-arvoja tietyille aineille ja tekijöille.

Direktiivissä 92/85/ETY säädetään toimenpiteistä raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden tai imettävien työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen kannustamiseksi työssä.

Yleisessä tietosuoja-asetuksessa,⁸¹ jolla korvataan tietosuojadirektiivi,⁸² annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus antaa lakisääteisesti tai työehtosopimuksilla yksityiskohtaisempia sääntöjä sen varmistamiseksi, että työntekijöiden oikeudet ja vapaudet on suojattu.

Tiedonannossaan *Turvallisempi ja terveellisempi työ kaikille*⁸³ komissio korostaa tarvetta keskittyä siihen, että suojelu toteutetaan ja työterveys- ja työturvallisuusnormeja noudatetaan ja valvotaan käytännössä paremmin ja laajemmin. Siinä esitetään joukko lainsäädäntötoimia, joilla tehostettaisiin työperäisten syöpien torjuntaa, ja aloitteita, joilla tuettaisiin sääntöjen tosiasiallista täytäntöönpanoa etenkin mikro- ja pk-yrityksissä. Komissio kehottaa jäsenvaltioita ja työmarkkinaosapuolia tekemään yhteistyötä työterveys- ja työturvallisuuslainsäädännön modernisoimiseksi EU:n tasolla ja kansallisesti siten, että työntekijöiden suojelu säilyy ennallaan tai sitä parannetaan.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa mennään nykyistä säännöstöä pitemmälle: sen mukaan työntekijöille taataan korkeatasoinen suojelu työterveyteen ja työturvallisuuteen liittyviltä riskeiltä. Sen vuoksi siinä kehoitetaan jäsenvaltioita mutta myös työnantajia ottamaan askel nykyisen säännöstön vähimmäisvaatimuksia pitemmälle ja pyrkimään mahdollisuuksien mukaan saamaan aikaan sellainen työympäristö, jossa ei tapahdu kuolemaan johtavia tai muitakaan tapaturmia. Tämä ei tarkoita vain sääntöjen soveltamista vaan myös sitä, että tehdään jatkuvasti parannettavat työterveys- ja työturvallisuusjärjestelyt, joissa käytetään riskinarvioinnin sekä työntekijöiden ja työpaikkojen

⁸⁰ Neuvoston direktiivi 89/391/ETY, annettu 12. kesäkuuta 1989, toimenpiteistä työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen edistämiseksi työssä (EYVL L 183, 29.6.1989, s. 1).

⁸¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679, annettu 27. huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus) (ETA:n kannalta merkityksellinen) (EUVL L 119, 4.5.2016, s. 1).

⁸² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY, annettu 24. lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta.

⁸³ COM(2017) 12 final, 10. tammikuuta 2017.

tavarantoimittajien kanssa käytävien keskustelujen apuna esimerkiksi verkkopohjaisia työkaluja ja toiminnan tueksi ohjausta ja palautetta.

Periaatteessa 10 b esitetään kaksi toisiinsa kytkeytyvää oikeutta: Ensinnäkin siinä laajennetaan työterveyttä ja työturvallisuutta antamalla työntekijöille oikeus työympäristöön, joka on mukautettu heidän ammatillisiin tarpeisiinsa. Toiseksi siinä tunnustetaan – aktiivisena ikääntymisen periaatteen mukaisesti – tarve mukauttaa työympäristöä niin, että työntekijät voivat jatkaa työuraansa pitempään. Työntekijän iän vuoksi voidaan tarvita joitakin mukautuksia, esimerkiksi järjestettävä toimistotyöntekijöille parempi valaistus. Iäkkäiden työntekijöiden terveyden ja hyvinvoinnin säilyttämiseksi voidaan tarvita myös sopeuttamistoimia, kuten joustavampia työaikajärjestelyjä.

Pilarissa annetaan työntekijöille myös oikeus henkilötietojensa suojaan. Kun työnantaja käsittelee henkilötietoja, käsittelyllä on aina oltava oikeudelliset perusteet. Tavallisesti perustana on sopimuksen suorittaminen, lakisääteisen velvollisuuden noudattaminen taikka työnantajan oikeutetun edun toteuttaminen, ellei työntekijöiden perusoikeuksiin liittyvä etu syrjäytä tätä etua.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla annettujen sääntöjen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja niiden noudattamisen valvomisesta. Edellä esitettyihin unionin toimenpiteisiin sisältyy vähimmäisvaatimuksia, ja jäsenvaltioita kehoitetaankin menemään niitä pitemmälle, jotta korkeatasoisen työterveyden ja työturvallisuuden periaate toteutuu, ja edistämään hyviä toimintamalleja, jotka liittyvät aktiivisena ikääntymiseen työssä.

Työmarkkinaosapuolia on kuultava unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja niiden sopimukset voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat erityisesti edistää ja kehittää yhteisiä kansallisen tai unionin tason standardeja työpaikkojen mukauttamiseksi aktiivisena ikääntymisen ja sukupolvien välisen lähestymistavan asettamiin tarpeisiin. Euroopan tason työmarkkinaosapuolet allekirjoittivat 8. maaliskuuta 2017 aktiivista ikääntymistä ja sukupolvien välistä solidaarisuutta koskevan sopimuksen, joka kattaa myös työterveyden ja työturvallisuuden ja joka kansallisten työmarkkinaosapuolten on määrä panna täytäntöön vuoteen 2020 mennessä.

Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio on hiljattain ehdottanut karsinogeeni- ja mutageenidirektiiviin 2004/37/EY⁸⁴ muutoksia, joilla pyritään parantamaan miljoonien työntekijöiden suojelua tarkistamalla tai vahvistamalla sitovia työperäisen altistuksen raja-arvoja erinäisten vaarallisten kemiallisten tekijöiden osalta.⁸⁵ Komissio esittää – työmarkkinaosapuolia kuullen – karsinogeeni- ja mutageenidirektiiviin jatkossakin ajantasaistuksia, joilla otetaan käyttöön sitovia raja-arvoja työperäisen syövän torjumiseksi.

Komissio tukee säännösten täytäntöönpanoa parantamalla sääntöjen noudattamista etenkin mikro- ja pk-yrityksissä. Sitä varten se tekee ehdotuksia, joilla poistettaisiin tai päivitetäisiin vanhentuneita työterveys- ja työturvallisuussäännöksiä tieteellisten, teknisten ja yhteiskunnallisten muutosten valossa. Toimissa keskitytään huolehtimaan suojelun sekä sääntöjen noudattamisen ja valvonnan parantamisesta kentällä mm. laatimalla ohjeita työnantajille. Vuonna 2017 on tarkoitus julkaista maatalouteen, kalastusalaan ja ajoneuvoihin liittyviä työperäisiä riskejä koskevat ohjeet.

Komissio käynnistää jäsenvaltioiden kanssa vertaisarvioinnin, jonka erityisenä tarkoituksena on keventää kansallisen lainsäädännön aiheuttamaa hallinnollista raskautta työntekijöiden suojaan puuttumatta. Yhdessä Euroopan työterveys- ja työturvallisuusviraston kanssa komissio antaa jatkossakin tukea asiaan liittyvien tietoteknisten välineiden kehittämiseen.

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto on yksi EU:n erillisvirastoista. Sillä on keskeinen rooli hyvien käytäntöjen keräämisessä ja levittämisessä, ja se tukee kokemusten jakamista etenkin Terveystyöpaikalle -kampanjoiden kautta. Vuonna 2017 päättyvän ”Terveellinen työ – Elämän eri vaiheissa” -kampanjan puitteissa julkaistaan runsaasti esimerkkejä eri puolilta unionia. Vuonna 2018 komissio aikoo tehostaa ikänaikakohdat huomioon ottavien riskinhallintatoimenpiteiden käytännön soveltamista laatimalla ja levittämällä asiaan liittyviä ohjeita työsuojelutarkastajille. Työterveys- ja työturvallisuusvirasto käynnistää vuonna 2018 seuraavan, vaarallisiin aineisiin keskittyvän Terveystyöpaikalle -kampanjan, jolla tuetaan komission pyrkimyksiä torjua työperäisiä syöpiä. Tietosuojasääntöjen soveltamisen helpottamiseksi nk. 29 artiklan mukainen työryhmä (joka koostuu 28 jäsenvaltion tietosuojaviranomaisista) antaa vuonna 2017 lausunnon henkilötietojen käsittelystä työsuhteen yhteydessä.

⁸⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/37/EY, annettu 29. huhtikuuta 2004, työntekijöiden suojelemisesta syöpäsairauden vaaraa aiheuttaville tekijöille tai perimän muutoksia aiheuttaville aineille altistumiseen työssä liittyviltä vaaroilta (kuudes neuvoston direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi) (EUVL L 158, 30.4.2004, s. 50).

⁸⁵ COM(2016) 248 ja COM(2017) 11.

III luku – Sosiaalinen suojelu ja osallisuus

Lastenhoito ja lapsille annettava tuki

a) Lapsilla on oikeus kohtuuhintaiseen varhaiskasvatukseen ja laadukkaaseen hoitoon.

b) Lapsilla on oikeus suojeluun köyhyyttä vastaan. Heikoista lähtökohdista tulevilla lapsilla on oikeus yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviin erityistoimenpiteisiin.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 14 artiklan mukaan jokaisella on oikeus koulutukseen ja oikeus saada maksutta oppivelvollisuuteen perustuvaa opetusta. Perusoikeuskirjan 24 artiklan 1 kohdan mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa, joka liittyy sosiaalisen syrjäytymisen torjuntaan ja sosiaalisen suojelun järjestelmien nykyaikaistamiseen. SEUT-sopimuksen 165 artiklan mukaan unioni voi myötävaikuttaa korkealaatuisen koulutuksen kehittämiseen rohkaisemalla jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä sekä tarvittaessa tukemalla ja täydentämällä jäsenvaltioiden toimintaa. SEUT-sopimuksen 151 artiklassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi, rajoittamatta kuitenkaan perussopimusten muiden määräysten soveltamista, komissio edistää SEUT-sopimuksen 156 artiklan mukaisesti jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja helpottaa niiden toiminnan yhteensovittamista kaikilla SEUT-sopimuksen X osastoon kuuluvilla sosiaalipolitiikan aloilla. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä perusperiaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Eurooppa-neuvosto asetti vuonna 2002 nk. Barcelonan tavoitteet,⁸⁶ jotta voidaan varmistaa, että vähintään 90 prosenttia yli 3-vuotiaista mutta alle kouluikäisistä lapsista ja vähintään 33 prosenttia alle 3-vuotiaista lapsista kuuluu virallisten lastenhoitopalvelujen piiriin vuoteen 2010 mennessä. Nämä tavoitteet vahvistettiin myös Euroopan tasa-arvosopimuksessa vuosille 2011–2020.

⁸⁶ Puheenjohtajan päätelmät, Barcelonan Eurooppa-neuvosto, 15. ja 16. maaliskuuta 2002, asiakirja SN 100/1/02 REV 1.

Vuonna 2009 vahvistetuissa eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisissa puitteissa (ET2020) asetettiin joukko koulutukseen liittyviä tavoitteita, joista yksi oli varhaiskasvatusta koskeva vertailuarvo.⁸⁷

Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä annetussa komission suosituksessa 2008/867/EY⁸⁸ viitataan tarpeeseen huolehtia laadukkaiden palvelujen, myös lastenhoidon, saatavuudesta. Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista 28. kesäkuuta 2011 annetussa neuvoston suosituksessa⁸⁹ puolestaan mainitaan laadukkaan varhaiskasvatuksen järjestäminen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä, jolla pienennetään koulunkäynnin keskeyttämisen riskiä.

Aiheesta ”Varhaiskasvatuksella parhaat mahdolliset lähtökohdat lasten tulevaisuudelle” vuonna 2011 annetuissa komission tiedonannossa⁹⁰ ja neuvoston päätelmissä⁹¹ todettiin, että varhaiskasvatus tarjoaa tarvittavan perustan elinikäiselle oppimiselle, sosiaaliselle integraatiolle, henkilökohtaiselle kehitykselle ja tulevalle työllistyvyydelle.

Komission suosituksessa 2013/112/EU *Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre*⁹² kehoitetaan kaikkia jäsenvaltioita lisäämään investointejaan lapsiin kolmeen pilariin perustuvalla mallilla, joka sisältää kohtuuhintaiset ja laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut sekä muita toimenpiteitä, joilla torjutaan lasten köyhyyttä. Se olisi osa integroitua lasten oikeuksiin perustuvaa toimenpidepakettia, jolla pyritään parantamaan lasten oppimistuloksia ja katkaisemaan sukupolvelta toiselle siirtyvän huono-osaisuuden kierre.

Aiheesta ”Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunta: integroitu lähestymistapa” 16. kesäkuuta 2016 annetuissa neuvoston päätelmissä kehoitettiin jäsenvaltioita puuttumaan lasten köyhyyteen ja edistämään lasten hyvinvointia moniulotteisilla ja integroiduilla strategioilla komission Investoidaan lapsiin -suosituksen mukaisesti.

Euroopan aluekehitysrahasto tukee toimia, joilla parannetaan varhaiskasvatuksen infrastruktuuria. Euroopan sosiaalirahasto puolestaan tukee toimia, joilla edistetään laadukkaan varhaiskasvatuksen tasapuolista saatavuutta sekä laadukkaiden ja kohtuuhintaisten palvelujen tarjoamista lapsille ja perheille. Erasmus+-ohjelma tarjoaa mahdollisuuden solmia strategisia yhteistyökumppanuuksia ja osallistua liikkuvuustoimiin, joilla parannetaan käytäntöjä ja tuetaan yhteistyötä varhaiskasvatuspolitiikan hyväksi.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

⁸⁷ Vuoteen 2020 mennessä vähintään 95 prosenttia lapsista (nelivuotiaista oppivelvollisuusikään) olisi oltava varhaiskasvatuksen piirissä.

⁸⁸ Komission suositus 2008/867/EY työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä (EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11).

⁸⁹ EUVL C 191, 1.7.2011, s. 1.

⁹⁰ Komission tiedonanto *Varhaiskasvatuksella parhaat mahdolliset lähtökohdat lasten tulevaisuudelle*, COM(2011) 66 final.

⁹¹ EUVL C 175, 15.6.2011, s. 8.

⁹² Komission suositus 2013/112/EU *Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre* (EUVL L 59, 2.3.2013, s. 5).

Pilarin mukaan *kaikilla lapsilla on oikeus* laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan säänneltyä järjestelyä, jossa tarjotaan kasvatusta ja hoitoa lapsille syntymästä oppivelvollisuusiän alkamiseen riippumatta sen järjestämispaikasta, rahoituksesta, aukioloajoista tai ohjelmallisesta sisällöstä. Sitä voidaan antaa laitoksessa tai perhepäivähoitona, yksityisesti tai julkisesti järjestettynä ja esiopetuksena.⁹³

Pilarissa tuodaan esiin myös varhaiskasvatuksen laatunäkökohdat, joilla tarkoitetaan saatavuuteen, työvoimaan, opetussuunnitelmaan, seurantaan, arviointiin ja hallintoon liittyvien seikkojen yhdistelmää. Yleisesti saatavilla oleva laadukas varhaiskasvatus on hyväksi kaikille lapsille ja etenkin heikoista lähtökohdista tuleville.

Pilarissa annetaan lapsille oikeus suojaan köyhyydeltä. Se tarkoittaa, että jokaisen lapsen käytettävissä on kattavia ja integroituja toimenpiteitä, kuten vuonna 2013 annetussa Euroopan komission Investoidaan lapsiin -suosituksessa esitetään. Köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä voidaan torjua tehokkaimmin käyttämällä integroituja strategioita. Kohdennettuja toimenpiteitä olisivat esimerkiksi riittävien resurssien saatavuus, raha- ja luontoisetuudet, joiden avulla lapsilla on riittävä elintaso, laadukkaat ja kohtuuhintaiset palvelut, jotka liittyvät koulutukseen, terveyteen, asumiseen, perheiden tukemiseen sekä perhe- ja yhteisöhoidon tukemiseen sekä oikeudellinen suoja ja tuki, jotta lapset voivat osallistua elämäänsä vaikuttavien päätösten tekemiseen.

Periaatteen 11 b mukaan lapsilla, jotka tulevat heikoista lähtökohdista (kuten romanilapset, jotkut siirtolaistaustaiset tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset, lapset, joilla on erityistarpeita, vammaiset lapset, vaihtoehtoisten hoitojärjestelyjen piiriin kuuluvat lapset, katulapset, vankien lapset ja erityisessä köyhyysriskissä olevissa kotitalouksissa elävät lapset), on oikeus erityistoimenpiteisiin – eli tehostettuun ja kohdennettuun tukeen –, joilla huolehditaan siitä, että heillä on muihin nähden yhtäläiset mahdollisuudet käyttää sosiaalisia oikeuksia.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot vastaavat opetussisällöistä ja koulutusjärjestelmiensä organisoimisesta. Niitä kehoitetaan panemaan pilari täytäntöön näiltä osin etenkin parantamalla varhaiskasvatuspaikkojen tarjontaa ja käyttöä sekä ottamalla käyttöön lasten köyhyyttä torjuvaa politiikkaa ja yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä. Siinä ne voisivat käyttää esimerkiksi valtakunnallisia ja alueellisia strategioita, jotka sisältävät tavoitteita, indikaattoreita, kohdennettuja budjettimäärärahoja ja seurantamekanismin. Jäsenvaltiot voisivat laatia lasten osallistumista tukevia strategioita, joilla tehdään tunnetuksi keinoja ottaa lapset mukaan kaikkiin heitä koskeviin toimiin ja päätöksiin.

⁹³ *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*, Euroopan komission johdolla varhaiskasvatusta pohtineen työryhmän raportti. Ks. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/archive/documents/eccec-quality-framework_en.pdf.

Työmarkkinaosapuolet voivat tukea pilarin täytäntöönpanoa kansallisella tasolla keräämällä ja vaihtamalla hyviä käytäntöjä kautta unionin. Työmarkkinaosapuolet osallistuvat työ- ja yksityiselämän tasapainoon liittyvien kysymysten ratkaisemiseen, ja joissakin maissa niillä on vastuuta sosiaaliturvajärjestelmistä, minkä ansiosta monet yritykset tukevat ja jopa järjestävät lastenhoitopalveluja työntekijöilleen. Tällä tavoin työmarkkinaosapuolet ovat keskeisessä asemassa hyvien toimintatapojen kartoittamisessa ja vaihdossa.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa aloitteen, joka koskee vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen tukemisen uutta alkua. Se ehdottaa lainsäädännöllisiä ja poliittisia toimia, joilla on tarkoitus helpottaa vanhempainvapaan käyttöä niin naisten kuin miesten keskuudessa, ottaa käyttöön isyysvapaa ja omaishoitovapaa, edistää joustavien työjärjestelyjen käyttöä sekä tarjota enemmän ja parempia lastenhoitopalveluja ja muita hoitopalveluja ja poistaa taloudellisia pidäkkeitä, kuten vero- ja etuusjärjestelmään liittyviä esteitä, joiden vuoksi kotitalouden toinen tulonsaaja (usein nainen) jää pois työmarkkinoilta.

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa selvityksen, jossa tarkastellaan työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä annetun komission suosituksen 2008/867/EY ja komission suosituksen 2013/112/EU *Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre* täytäntöönpanoa.

Komissio tukee edelleen jäsenvaltioita yhteisten puitteiden laatimisessa korkealaatuisen varhaiskasvatuksen tarjoamista varten ja tehostaa toimia, joilla jäsenvaltioita autetaan oppimaan toisiltaan ja kartoittamaan parhaat ratkaisut.

Vuonna 2017 komissio käynnistää ja toteuttaa Euroopan parlamentin ehdotuksesta lapsitakuuseen liittyvän valmistelutoimen. Tarkoituksena on selkeyttää tällaisen takuun käsitettä ja tarkastella sen toteutettavuutta ja potentiaalia edistää yleisenä tavoitteena olevaa lasten köyhyyden torjumista.

Sosiaalinen suojelu

Työntekijöillä ja vastaavin ehdoin myös itsenäisillä ammatinharjoittajilla on työsuhteen tyypistä ja kestosta riippumatta oikeus riittävään sosiaaliseen suojeluun.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 34 artiklassa vahvistetaan, että unioni kunnioittaa oikeutta sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin, joilla taataan suojaa muun muassa raskauden ja synnytyksen aikana ja sairauden, työtapaturman, hoidon tarpeen ja vanhuuden varalta sekä työpaikan menetyksen yhteydessä unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Sen mukaan jokaisella unionissa laillisesti asuvalla ja siellä laillisesti liikkuvalla on oikeus sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalisiin etuihin unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Siinä tunnustetaan myös oikeus toimeentuloturvaan ja asumisen tukeen tarkoituksena turvata ihmisarvoinen elämä jokaiselle, jolla ei ole riittävästi varoja, ja torjua sosiaalista syrjäytymistä ja köyhyyttä.

Perusoikeuskirjan 35 artiklassa tunnustetaan jokaisen oikeus saada ehkäisevää terveydenhoitoa ja sairaanhoitoa kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisin edellytyksin.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaisesti unionin lainsäätäjät voi toteuttaa työntekijöiden sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelun alalla toimenpiteitä, mukaan luettuina vähimmäisvaatimukset vahvistavia direktiivejä.

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä perusperiaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä.

Komissio edistää SEUT-sopimuksen 156 artiklan mukaisesti jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja helpottaa niiden toiminnan yhteensovittamista kaikilla SEUT-sopimuksen X osastoon kuuluvilla sosiaalipolitiikan aloilla.

SEUT-sopimuksen 48 artiklan mukaan unionin lainsäätäjät toteuttaa sellaiset sosiaaliturvan alan toimenpiteet, jotka ovat tarpeen työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien vapaan liikkuvuuden toteuttamiseksi jäsenvaltioiden välillä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä annetussa neuvoston suosituksessa 92/442/ETY⁹⁴ käsitellään työntekijöiden sosiaaliturvaa, joka liittyy sairauteen, äitiyteen, työttömyyteen, työkyvyttömyyteen, vanhuuteen ja perheeseen.

Riittävää toimeentuloa ja toimeentuloturva koskevista yhteisistä perusteista sosiaaliturvajärjestelmissä annetussa neuvoston suosituksessa 92/441/ETY⁹⁵ vahvistetaan periaatteita ja ohjeita tämän oikeuden toteuttamiseksi.

Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2010/41/EU⁹⁶ myönnetään oikeus äitiysvapaaseen ja -etuuksiin vähintään 14 viikon ajaksi. Muihin riskeihin liittyvä sosiaaliturva ei kuulu direktiivin piiriin.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 883/2004⁹⁷ sovitetaan yhteen jäsenvaltioiden sosiaaliturvasäännöt, jotka koskevat henkilöiden sosiaaliturvaa rajatylittävissä tilanteissa.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 1231/2010⁹⁸ sovitetaan yhteen sosiaaliturvajärjestelmät siltä osin kuin kyse on kolmansien maiden kansalaisista ja heidän perheenjäsenistään, jotka asuvat laillisesti unionin alueella ja ovat muuttaneet jäsenvaltiosta toiseen.

Pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta annetulla neuvoston direktiivillä 2003/109/EY⁹⁹ ja eräillä muilla unioniin laillisesti muuttaneita kolmansien maiden kansalaisia koskevilla unionin direktiiveillä¹⁰⁰ annetaan näille henkilöille sosiaalisen suojelun ja sosiaaliturvan osalta oikeus samaan kohteluun kuin isäntämaiden kansalaisilla.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

⁹⁴ Neuvoston suositus 92/442/ETY, annettu 27. heinäkuuta 1992, sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä (EYVL L 245, 26.8.1992, s. 49).

⁹⁵ Neuvoston suositus 92/441/ETY, annettu 24. kesäkuuta 1992 (EYVL L 245, 26.8.1992, s. 46).

⁹⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/41/EU, annettu 7. heinäkuuta 2010, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin (EUVL L 180, 15.7.2010, s. 1).

⁹⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004, annettu 29. huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EUVL L 166, 30.4.2004, s. 1).

⁹⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1231/2010, annettu 24. marraskuuta 2010, asetuksen (EY) N:o 883/2004 ja asetuksen (EY) N:o 987/2009 ulottamisesta koskemaan niitä kolmansien maiden kansalaisia, joita nämä asetukset eivät yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi vielä koske (EUVL L 344, 29.12.2010, s. 1).

⁹⁹ Neuvoston direktiivi 2003/109/EY, annettu 25. marraskuuta 2003, pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta (EUVL L 16, 23.1.2004, s. 44). Ks. myös esim. kolmansien maiden kansalaisille jäsenvaltion alueella oleskelua ja työskentelyä varten myönnettävää yhdistelmä lupaa koskevasta yhden hakemuksen menettelystä sekä jäsenvaltiossa laillisesti oleskelevien kolmansista maista tulleiden työntekijöiden yhtäläisistä oikeuksista 13. joulukuuta 2011 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/98/EU (EUVL L 343, 23.12.2011, s. 1).

¹⁰⁰ Direktiivit seuraavista aiheista: perheen yhdistäminen, sininen kortti, yhdistelmä lupa, tutkijat, opiskelijat, edellytykset tulla määritellyksi kansainvälistä suojelua saavaksi henkilöksi, kausityöntekijät ja yrityksen sisäisesti siirretyt työntekijät.

Vuonna 1992 annetussa suosituksessa esitetty toivomus työntekijän elintason säilyttämiseksi maksettavasta korvaavasta tulosta on pilarissa muutettu *oikeudeksi*. Sosiaaliturvasäännöksiä sovelletaan kaikkiin työntekijöihin työsuhteen tyypistä ja kestosta riippumatta ja vastaavin ehdoin myös itsenäisiin ammatinharjoittajiin. Tarkoituksena on kattaa kaikenlaiset ei-vakiomuotoiset työsuoritukseen liittyvät sopimukset, jotka ovat tämän päivän työmarkkinoilla yhä yleisempiä.

Pilarin mukaan myös *itsenäisillä ammatinharjoittajilla* on oikeus sosiaaliseen suojeluun. Kun tämä oikeus ulotetaan koskemaan myös itsenäisiä ammatinharjoittajia, mennään pitemmälle kuin neuvoston vuonna 1992 antamassa suosituksessa, jonka mukaan olisi vain selvitettävä mahdollisuutta tarjota itsenäisille ammatinharjoittajille asianmukaista sosiaalista suojelua.

Sosiaalista suojelua koskevan oikeuden aineelliseen soveltamisalaan kuuluvat sekä toimeentuloturva että sosiaaliturva. Sosiaaliturva käsittää sekä maksuihin perustuvat että niihin perustumattomat järjestelmät, ja siihen kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 883/2004¹⁰¹ määritelmän mukaisesti seuraavat alat: a) sairausetuudet, b) äitiysetuudet ja vastaavat isyysetuudet, c) työkyvyttömyysetuudet, d) vanhuusetuudet, e) perhe-eläke-etuuudet, f) työtapaturma- ja ammattitautietuudet, g) kuolemantapauksen johdosta myönnettävät avustukset, h) työttömyysetuudet, i) varhaiseläke-etuuudet ja j) perhe-etuuudet.

Oikeus sosiaaliseen suojeluun taataan periaatteen mukaan vastaavin ehdoin myös itsenäisille ammatinharjoittajille, eli siinä mennään pitemmälle kuin direktiivissä 2010/41/EU, jossa käsitellään vain äitiysvapaata.

Kun sosiaalisen suojelun tarjoamista koskevan periaatteen molempia osia tarkastellaan yhdessä, sillä varmistetaan, että sekä työntekijöillä että itsenäisillä ammatinharjoittajilla on vastaava oikeus sosiaaliseen suojeluun.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltioita kehoitetaan muokkaamaan sääntöjään niin, että sosiaalista suojelua koskevat pilarin säännöt toteutuvat, ja saattamaan unionin tasolla vahvistetut säännöt osaksi omaa lainsäädäntöään ja valvomaan niiden noudattamista.

Jäsenvaltiot voivat lisäksi ratifioida – jos eivät ole jo ratifioineet – ja ottaa soveltaakseen asiaan liittyvät sosiaaliturvaa koskevat ILO:n yleissopimukset, Euroopan neuvoston sosiaaliturvakoodin ja tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan sekä tarkastella uudelleen tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan joihinkin artikloihin tehtyjä varauksia.

¹⁰¹ Asetusta sovelletaan myös maksuihin perustumattomiin rahaetuuksiin, joilla on sekä sosiaaliturvan että toimeentuloturvan ominaisuuksia.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen sosiaalisen suojelun saatavuutta koskevasta aloitteesta.¹⁰² Tarkoituksena on ottaa huomioon sosiaalisen suojelun saatavuuteen liittyvät erot niiden työntekijöiden, joilla on tavanomainen työsopimus, niiden työntekijöiden, joilla on epätyypillinen työsopimus, sekä erityyppistä itsenäistä ammatinharjoittamista harjoittavien välillä.

¹⁰² C(2017) 2610.

Työttömyysetuudet

Työttömillä on oikeus saada julkisilta työvoimapalveluilta riittävää aktivointitukea työmarkkinoille siirtymiseen tai palaamiseen ja saada kohtuullisen ajan riittävää työttömyyskorvausta sosiaalivakuutusmaksujensa ja kansallisten kelpoisuussääntöjen mukaisesti. Tällaiset korvaukset eivät saa kannustaa työttömiä jäämään palaamatta nopeasti työmarkkinoille.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 29 artiklassa taataan jokaiselle oikeus maksuttomiin työnvälityspalveluihin. Perusoikeuskirjan 34 artiklassa vahvistetaan, että unioni kunnioittaa oikeutta sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin, joilla taataan suoja muun muassa työpaikan menetyksen yhteydessä unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Sen mukaan jokaisella unionissa laillisesti asuvalla ja siellä laillisesti liikkuvalla on oikeus sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalisiin etuihin unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 147 artiklan mukaan unioni myötävaikuttaa työllisyyden korkeaan tasoon edistämällä jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja tukemalla sekä tarvittaessa täydentämällä niiden toimintaa. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, jotka liittyvät muun muassa työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden integroimiseen. Toimenpiteisiin voi sisältyä direktiivejä, joissa vahvistetaan vähimmäisvaatimuksia. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella annetuissa direktiiveissä on vältettävä säätämästä sellaisia hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttaisivat pienten tai keskisuurten yritysten perustamista taikka niiden kehittämistä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 883/2004¹⁰³ säädetään, että kokonaan työtön henkilö, joka täyttää edellytykset etuuden saamiselle ja menee toiseen jäsenvaltioon hakeakseen sieltä työtä, säilyttää oikeuden saada työttömyysetuuksia rahana kolmen kuukauden ajan, ja että tämä aika voidaan pidentää enintään kuudeksi kuukaudeksi.

¹⁰³ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004, annettu 29. huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EUVL L 166, 30.4.2004, s. 1).

Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä 3. lokakuuta 2008 annetussa komission suosituksessa¹⁰⁴ esitetään kattava, kokonaisvaltainen strategia työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämiseksi. Siinä yhdistetään toisiinsa riittävä tulotuki, osallisuutta edistävät työmarkkinat ja laadukkaiden palvelujen saanti.

Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksellä N:o 573/2014/EU¹⁰⁵ perustettu julkisten työvoimapalvelujen verkosto tarjoaa foorumin, jolla voidaan vertailla julkisten työvoimapalvelujen suoriutumista Euroopan tasolla, kartoittaa hyviä käytäntöjä ja edistää keskinäistä oppimista aktiivisten tukipalvelujen vahvistamiseksi.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarin mukaan työttömällä on oikeus saada julkisilta työvoimapalveluilta riittävää tukea. Tuki perustuu arviointiin, neuvontaan sekä ohjaukseen työnhaussa ja laajemminkin ammatinvalintapäätöksissä.

Pilarin mukaan työttömällä on lisäksi oikeus saada riittäviä työttömyysetuuksia rahana kohtuullisen ajan. Pilarin mukaan etuuksien tason on oltava riittävä suhteessa korvattavaan tuloon. Korvaustason olisi oltava sellainen, että kannustin nopeaan työhönpaluuseen säilyy. Etuuksia olisi maksettava kohtuullisen ajan: on tärkeää huolehtia siitä, että työnhakijan osaamista vastaavan työpaikan etsimiseen on riittävästi aikaa ja että vältetään työnhaun kiinnostavuutta vähentävän tilanteen syntyminen. Etuuksien olisi kuitenkin oltava oikeassa suhteessa vakuutusmaksuihin ja asianomaisen maan etuuskelpoisuussääntöjen mukaisia.

Tämä sääntö kattaa kaikki työttömät, myös ne joiden työhistoria on lyhyt ja ne jotka toimivat aiemmin itsenäisenä ammatinharjoittajana. Sen aineelliseen soveltamisalaan kuuluvat sekä maksuihin perustuvat että niihin perustumattomat rahana maksettavat työttömyysetuudet sekä työttömyyskorvaukset.

Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä 3. lokakuuta 2008 annetussa komission suosituksessa annetaan ohjeeksi, että vero- ja etuusjärjestelmistä johtuvia työntekoon kannustavia ja sen houkuttelevuutta heikentäviä tekijöitä olisi tarkasteltava jatkuvasti. Pilari uudistaa tilannetta siten, että siinä vaaditaan, että tällaiset kannustimet sisällytetään työttömyysetuusjärjestelmien rakenteeseen. Lisäksi siinä kytketään työttömyysetuudet julkisten työvoimapalvelujen tarjoamaan tukeen.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltioilla on jatkossakin oikeus määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteen. Pilarin vaikutusten toteuttamiseksi jäsenvaltioita kehoitetaan päivittämään rahana maksettavia

¹⁰⁴ Komission suositus, annettu 3. lokakuuta 2008, työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä (EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11).

¹⁰⁵ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.159.01.0032.01.FIN

työttömyysetuuksia koskevat säännöksensä sen lisäksi, että ne saattavat unionin tasolla vahvistetut säännöt osaksi omaa lainsäädäntöään ja valvovat niiden noudattamista.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa työehtosopimusneuvotteluilla ja osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen sosiaalisen suojelun saatavuutta koskevasta aloitteesta.¹⁰⁶ Tarkoituksena on ottaa huomioon sosiaalisen suojelun saatavuuteen liittyvät erot niiden työntekijöiden, joilla on tavanomainen työsopimus, niiden työntekijöiden, joilla on epätyypillinen työsopimus, sekä erityyppistä itsenäistä ammatinharjoittamista harjoittavien välillä. Kuulemisessa käsitellään työttömyysetuuksien ja työvoimapalvelujen saatavuutta.

Komissio tukee edelleen neuvotteluja joulukuussa 2016 esitetystä ehdotuksesta, joka koskee sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 883/2004 ja asetuksen (EY) N:o 883/2004 täytäntöönpanomenettelystä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 987/2009 muuttamista.¹⁰⁷ Ehdotuksella pidennettäisiin sitä vähimmäisaikaa, jona työtön voi hakea työttömyysetuuksia etsiessään työtä toisesta jäsenvaltiosta, kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen.

Työnvälityspalvelujen eurooppalainen verkosto toteuttaa parhaillaan vertailuoppimiseen liittyvää hanketta, jolla pyritään parantamaan julkisten työnvälityspalvelujen suorituskykyä. Siinä kytketään indikaattoreihin pohjautuva vertailuanalyysi keskinäiseen oppimiseen, jotta voitaisiin paremmin keskittyä työnhakijoiden aktiiviseen tukemiseen.

¹⁰⁶ C(2017) 2610.

¹⁰⁷ COM(2016) 815 final, 13.12.2006.

Vähimmäistoimeentulo

Jokaisella, jolla ei ole riittäviä varoja, on oikeus riittäviin vähimmäistoimeentuloetuuksiin, joilla varmistetaan ihmisarvoinen elämä kaikissa elämän vaiheissa, ja työmarkkinoille ja yhteiskuntaan osallistumisen mahdollistavien tavaroiden ja palvelujen tosiasialliseen saatavuuteen. Työkykyisten vähimmäistoimeentuloetuuksiin olisi yhdistettävä kannustimet työmarkkinoille siirtymiseen tai palaamiseen.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 34 artiklan 3 kohdan mukaan unioni tunnustaa oikeuden muiden muassa toimeentuloturvaan tarkoituksena turvata ihmisarvoinen elämä jokaiselle, jolla ei ole riittävästi varoja, unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti, ja se kunnioittaa tätä oikeutta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden integroimisen alalla. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteen, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon. Komissio edistää SEUT-sopimuksen 156 artiklan mukaisesti jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja helpottaa niiden toiminnan yhteensovittamista kaikilla SEUT-sopimuksen X osastoon kuuluvilla sosiaalipolitiikan aloilla.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Riittävää toimeentuloa ja toimeentuloturva koskevista yhteisistä perusteista sosiaaliturvajärjestelmissä annetussa neuvoston suosituksessa 92/441/ETY (vähimmäistoimeentulosuositus)¹⁰⁸ kehoitetaan jäsenvaltioita tunnustamaan oikeus toimeentuloturvaan ja vahvistetaan periaatteita ja ohjeita tämän oikeuden toteuttamiseksi.

Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä annetussa komission suosituksessa 2008/867/EY¹⁰⁹ kehoitetaan jäsenvaltioita yhdistämään riittävä tulotuki, laadukkaiden palvelujen saanti ja osallisuutta edistävät työmarkkinat kattavaksi aktiivisen osallisuuden

¹⁰⁸ Neuvoston suositus 92/441/ETY, annettu 24. kesäkuuta 1992 (EYVL L 245, 26.8.1992, s. 46).

¹⁰⁹ Komission suositus 2008/867/EY, annettu 3. lokakuuta 2008, työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä (EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11). Euroopan unionin neuvosto vahvisti suosituksen 17. joulukuuta 2008.

edistämistrategiaksi. Tämä jäsenvaltioille osoitettu suositus annettiin myös pitkäaikaistyöttömien integroitumisesta työmarkkinoille 15. helmikuuta 2016 annetussa neuvoston suosituksessa.¹¹⁰

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarin mukaan jokaisella, jolla ei ole riittäviä varoja, on oikeus vähimmäistoimeentuloetuuksiin. Työkykyisten vähimmäistoimeentuloetuuksiin olisi yhdistettävä kannustimet työmarkkinoille siirtymiseen tai palaamiseen. Tässä mennään pitemmälle kuin vuonna 1992 annetussa vähimmäistoimeentulosuosituksessa: nyt vahvistetaan nimenomaisesti oikeus vähimmäistoimeentuloon, jolla varmistetaan ihmisarvoinen elämä. ”Vähimmäistoimeentulon” käsitteellä viitataan erityiseen etuusmuotoon. Sitä käytetään tällaisenaan nyt ensimmäistä kertaa, ja sillä korvataan sellaiset yleisemmät termit kuin ”toimeentuloturva” ja ”riittävät varat”.

Vähimmäistoimeentulolla pyritään estämään se, etteivät ne, joilla ei ole oikeutta sosiaaliturvaetuksiin tai joiden oikeus tällaisiin etuuksiin on rauennut, joudu kärsimään puutteesta. Näin pyritään torjumaan köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä. Näillä etuuksilla olisi varmistettava ihmisarvoinen elämä kaikissa elämän vaiheissa ja taattava yhteiskuntaan osallistumisen mahdollistavien palvelujen tosiasiallinen saatavuus. Ne ovat maksuihin perustumattomia, yleisiä ja tarveharkintaisia. Niiden saamisen edellytyksenä on, että edunsaaja on käytettävissä työntekijänä tai voi osallistua yhteisölliseen toimintaan kykynsä mukaan.

Jotta työn kannustimet olisivat toimivia, on tärkeää huolehtia siitä, että etuus on rakenteeltaan johdonmukainen suhteessa muihin etuuksiin ja että sillä säilytetään työn vastaanottamisen taloudelliset kannustimet eli vältetään vähimmäistoimeentuloetuuksien saajien joutuminen passiivisuusloukkuun. Kannustin voi toimia esimerkiksi niin, että etuuden saajan edellytetään käyttävän työvoimapalveluja, jotka muiden osallistumista edistävien palvelujen kanssa voivat tukea paluuta työmarkkinoille.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla sovittujen sosiaalista suojelua koskevien suuntaviivojen ja suositusten panemisesta täytäntöön. Jäsenvaltioita kehoitetaan periaatteen panemiseksi täytäntöön saattamaan ajan tasalle ja laajentamaan käytäntöjään, jotka koskevat vähimmäistoimeentuloetuuksien rakennetta ja maksamista.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155

¹¹⁰ Neuvoston suositus, annettu 15. helmikuuta 2016 (EUVL C 67, 20.2.2016, s. 1).

artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Talouspolitiikan EU-ohjausjakson yhteydessä annetuissa maakohtaisissa suosituksissa suositellaan toimivien vähimmäistoimeentulojärjestelmien perustamista kansallisella tasolla. Sosiaalisen suojelun komitea osallistuu ohjausjaksoon. Sosiaalisen suojelun komiteassa noudatettavalla avoimella koordinoitimenetelmällä varmistetaan politiikan koordinointi ja seurataan jäsenvaltioiden edistymistä. Euroopan unionin rahoitusvälineillä ja etenkin Euroopan sosiaalirahastolla on tärkeä rooli vähimmäistoimeentuloetuuksien kehittämisen tukemisessa.

Komissio on tukenut European Minimum Income Network -verkoston¹¹¹ kautta jäsenvaltioiden toimia vähimmäistoimeentulojärjestelmiensä parantamiseksi. Verkosto edistää asianmukaisten ja saatavilla olevien vähimmäistoimeentulojärjestelmien perustamista ja sellaisten menetelmien levittämistä, joilla jäsenvaltioihin voidaan laatia vertailubudjetit, joita voidaan vertailla maiden välillä.

¹¹¹ <https://emin-eu.net/what-is-emin/>

Vanhuuden toimeentulo ja eläkkeet

a) Eläkkeellä jääneillä työntekijöillä ja itsenäisillä ammatinharjoittajilla on oikeus eläkkeeseen, joka on oikeassa suhteessa heidän sosiaalivakuutusmaksujensa kanssa ja joka varmistaa kohtuullisen toimeentulon. Naisilla ja miehillä on oltava yhtäläiset mahdollisuudet eläkeoikeuksien hankkimiseen.

b) Vanhuksilla on oikeus resursseihin, joilla varmistetaan ihmisarvoinen elämä.

1. EU:n säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 25 artiklassa tunnustetaan ikääntyneiden henkilöiden oikeus ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään. Perusoikeuskirjan 34 artiklassa vahvistetaan, että unioni kunnioittaa oikeutta sosiaaliturvaetuksiin ja sosiaalipalveluihin, joilla taataan suoja muun muassa hoidon tarpeen ja vanhuuden varalta unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Sen 23 artiklassa taataan naisten ja miesten välinen tasa-arvo kaikilla aloilla.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 151 artiklassa vahvistetaan, että unionin ja jäsenvaltioiden tavoitteena on muiden muassa riittävä sosiaalinen suojeleminen. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä työntekijöiden sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelemisen aloilla. SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä perusperiaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon. Komissio edistää SEUT-sopimuksen 156 artiklan mukaisesti jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja helpottaa niiden toiminnan yhteensovittamista kaikilla sosiaalipolitiikan aloilla, mukaan luettuna sosiaaliturva.

SEUT-sopimuksen 19 artiklassa unionille annetaan toimivalta toteuttaa tarvittavat toimenpiteet muun muassa sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. SEUT-sopimuksen 157 artiklan 3 kohdassa annetaan unionin lainsäätäjälle valta säätää toimenpiteistä, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen työtä ja ammattia koskevissa kysymyksissä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen panemiseksi täytäntöön on annettu joukko direktiivejä, jotka liittyvät muiden muassa eläkkeisiin ja kattavat lakisääteiset järjestelmät sekä työ- ja yksilölliset eläkkeet.¹¹²

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 883/2004¹¹³ säädetään toisessa unionin jäsenvaltiossa työskennelleiden eläkeläisten vakuutuskausien yhteenlaskemisesta ja oikeudesta eläkkeen vientiin maasta.

Unioni on antanut myös työeläkejärjestelmiä koskevia direktiivejä, joissa käsitellään etenkin rajatylittäviä tilanteita.¹¹⁴

Sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä annetussa neuvoston suosituksessa 92/442/ETY¹¹⁵ käsitellään työntekijöiden sosiaaliturvaa, joka liittyy sairauteen, äitiyteen, työttömyyteen, työkyvyttömyyteen, ikääntyneiden vähimmäistoimeentuloon ja perheen sosiaaliseen suojeluun.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarin mukaan sekä työntekijöillä että itsenäisillä ammatinharjoittajilla pitäisi olla oikeus riittävään eläkkeeseen. Pilarissa mennään näin ollen voimassa olevaa säännöstöä pitemmälle, kun mukaan tulevat myös itsenäiset ammatinharjoittajat. Pilarin mukaan naisilla ja miehillä on oltava yhtäläiset mahdollisuudet vanhuuseläkeoikeuksien hankkimiseen. Naisten eläkkeet ovat nykyään pienemmät kuin miesten, mikä johtuu pitkälti pienemmästä vakuutusmaksukertymästä, jonka taustalla ovat pienempi palkka, yleisempi osa-aikatyö sekä työuran keskeytykset, jotka liittyvät hoitovelvollisuuksiin. Jotta vanhuusiän tuloa koskevien oikeuksien kerryttäminen olisi tasapuolista, on työmarkkinatoimenpiteiden ja työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen lisäksi huolehdittava tasa-arvosta myös eläkkeellesiirtymisien osalta ja siitä, että eläkeoikeuksia kertyy riittävällä tavalla myös hoitojaksoilta. Pilarissa mennään vuoden 1992 suositusta pitemmälle, kun siinä vaaditaan naisille ja miehille yhtäläisiä mahdollisuuksia eläkeoikeuksien hankkimiseen.

¹¹² Direktiivi 79/7/ETY miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskeissa kysymyksissä (EYVL L 6, 10.1.1979, s. 24), direktiivi 2006/54/EY miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (EUVL L 2004, 26.7.2006, s. 23), direktiivi 2004/113/EY miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla (EUVL L 273, 21.12.2004, s. 37).

¹¹³ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004, annettu 29. huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EUVL L 166, 30.4.2004, s. 1).

¹¹⁴ Neuvoston direktiivi 98/49/EY, annettu 29. kesäkuuta 1998, yhteisön alueella liikkuvien palkattujen työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien lisäeläkeoikeuksien suojaamisesta (EYVL L 209, 25.7.1998, s. 46), direktiivi 2014/50/EU jäsenvaltioiden välisen työntekijöiden liikkuvuuden edistämistä lisäeläkeoikeuksien hankkimista ja säilyttämistä parantamalla koskevista vähimmäisvaatimuksista (EUVL L 128, 30.4.2014, s. 1), Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/2341, annettu 14. joulukuuta 2016, ammatillisia lisäeläkkeitä tarjoavien laitosten toiminnasta ja valvonnasta (EUVL L 354, 23.12.2016, s. 37).

¹¹⁵ Neuvoston suositus 92/442/ETY, annettu 27. heinäkuuta 1992, sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä (EYVL L 245, 26.8.1992, s. 49).

Pilarissa kehotetaan järjestämään ikääntyneille riittävä toimeentulo eläkejärjestelmän tyypistä riippumatta. Niinpä se kattaa kaikki eläkejärjestelmän kolme pilaria. Rahastoivat lisäeläkejärjestelmät ovat lisäämässä merkitystään valtiollisten eläkejärjestelmien rinnalla. Tärkeä toimenpide tämän tukemiseksi on pitkäjänteisen eläkesäästämisen helpottaminen muu muassa verokannustimilla.

Pilaria sovelletaan ikääntyneiden tulotukeen sen muodosta riippumatta. Näin pyritään ehkäisemään ikääntyneiden köyhyyttä ja säilyttämään eläkkeelle siirtyneiden elintaso. Sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä vuonna 1992 annetussa suosituksessa käsitellään sekä köyhyyden torjumista että tulotason ylläpitämistä. Pilarissa rimaa kuitenkin nostetaan: siinä puhutaan *oikeudesta* riittävän toimeentulon varmistavaan eläkkeeseen.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltioilla on jatkossakin oikeus määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteen. Niitä kehoitetaan muokkaamaan sääntöjään pilarin toteuttamiseksi ja saattamaan unionin tasolla vahvistetut säännöt osaksi omaa lainsäädäntöään ja valvomaan niiden noudattamista.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa työmarkkinaosapuolten kuulemisen ensimmäisen vaiheen sosiaalisen suojelun saatavuutta koskevasta aloitteesta.¹¹⁶ Tarkoituksena on ottaa huomioon sosiaalisen suojelun saatavuuteen liittyvät erot niiden työntekijöiden, joilla on tavanomainen työsopimus, niiden työntekijöiden, joilla on epätyypillinen työsopimus, sekä erityyppistä itsenäistä ammatinharjoittamista harjoittavien välillä. Kuulemisessa tarkastellaan ammatillisia oikeuksia ja selvitetään keinoja tehdä eläkeoikeuksista siirrettäviä ja selkeitä silloin, kun henkilö vaihtaa työpaikkaa tai sopimustyyppiä taikka siirtyy itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi.

Vanhusten tulotuen selkärangan muodostavat julkiset eläkejärjestelmät, mutta myös lisäeläkejärjestelmät voivat parantaa toimeentuloturvan riittävyttä. Komissio sitoutui 30. syyskuuta 2015 esittämässään pääomamarkkinaunionia koskevassa toimintasuunnitelmassa analysoimaan keinoja lisätä eläkesäästämiseen liittyviä vaihtoehtoja ja rakentaa EU:hun yksilöllisten eläkkeiden markkinat. Valmisteilla on säädösehdotus, jolla luotaisiin kotimaisten yksilöllisten eläkkeiden järjestelmien rinnalle yleiseurooppalaiset yksilölliset eläkkeet.

¹¹⁶ C(2017) 2610.

Terveydenhuolto

Jokaisella on oikeus ajoissa annettavaan kohtuuhintaiseen, ehkäisevään, hoitavaan ja laadukkaaseen terveydenhuoltoon.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 35 artiklassa tunnustetaan jokaisen oikeus saada ehkäisevää terveydenhoitoa ja sairaanhoitoa kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisin edellytyksin.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa työntekijöiden sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelemisen aloilla.

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon.

SEUT-sopimuksen 168 artiklan 2 kohdan mukaan unioni edistää jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ihmisten terveyden alalla sekä tarvittaessa tukee niiden toimintaa. Komissio voi kiinteässä yhteydessä jäsenvaltioihin tehdä aiheellisia aloitteita jäsenvaltioiden toimien yhteensovittamisen edistämiseksi tällä alalla – erityisesti aloitteita, joilla on tarkoitus vahvistaa suuntaviivoja ja indikaattoreita, järjestää parhaiden käytäntöjen vaihtoa sekä valmistella tarvittavat tekijät säännöllistä seurantaa ja arviointia varten. SEUT-sopimuksen 168 artiklan 1 ja 7 kohdassa määrätään, että unionin toiminnalla täydennetään kansallista politiikkaa, että siinä otetaan huomioon jäsenvaltioiden velvollisuudet ja että se suuntautuu kansanterveyden parantamiseen, ihmisten sairauksien ja tautien ehkäisemiseen sekä fyysistä ja mielenterveyttä vaarantavien tekijöiden torjuntaan.

SEUT-sopimuksen 48 artiklan mukaan unionin lainsäätäjä toteuttaa sellaiset sosiaaliturvan alan toimenpiteet, jotka ovat tarpeen työntekijöiden vapaan liikkuvuuden toteuttamiseksi jäsenvaltioiden välillä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Lääkkeitä¹¹⁷ ja ihmisperäisiä aineita¹¹⁸ koskevassa EU-lainsäädännössä asetetaan yhteiset standardit näiden tuotteiden saatavuudelle, laadulle ja turvallisuudelle EU:n sisämarkkinoilla.

Neuvoston suosituksessa 92/442/ETY¹¹⁹ kehoitetaan jäsenvaltioita muun muassa varmistamaan kunkin jäsenvaltion määrittämin edellytyksin, että kaikilla maassa laillisesti oleskelevilla on mahdollisuus saada tarpeellista terveydenhuoltoa ja hyödyntää tautien ehkäisemiseksi toteutettuja toimenpiteitä.

Kesäkuun 9. päivänä 2009 annetussa neuvoston suosituksessa¹²⁰ vahvistetaan potilasturvallisuuden alan yhteistyö ja siihen liittyvät standardit, mukaan luettuna hoitoon liittyvien infektioiden ehkäiseminen ja valvonta.

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004¹²¹ kattaa muiden muassa vapaata liikkuvuutta hyödyntävien kansalaisten mahdollisuuden käyttää terveydenhuoltopalveluja. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2011/24/EU¹²² vahvistetaan lisäksi sääntöjä, joilla pyritään helpottamaan rajatylittävän terveydenhuollon saamista unionin alueella.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa vahvistetaan yleinen oikeus saada laadukasta ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa ja lääketieteellistä hoitoa. Pilarissa mennään pitemmälle kuin perusoikeuskirjan 35 artiklassa: nyt edellytetään, että terveydenhuoltoa on saatava ajoissa ja että sen on oltava kohtuuhintaista ja laadukasta.

”Ajoissa” tarkoittaa sitä, että jokainen saa terveydenhuoltopalveluja aina kun niitä tarvitsee. Tämän periaatteen toteutuminen edellyttää, että terveydenhuollon toimipisteitä ja ammattilaisia on maantieteellisesti tasapainoisesti käytettävissä ja että käytössä on toimenpiteitä, joilla jonotusajat pidetään mahdollisimman lyhyinä.

¹¹⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/83/EY, annettu 6. marraskuuta 2001, ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön säännöistä, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 726/2004 annettu 31. maaliskuuta 2004, ihmisille ja eläimille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön lupa- ja valvontamenettelyistä ja Euroopan lääkeviraston perustamisesta (konsolidoitu toisinto: 5.6.2013).

¹¹⁸ https://ec.europa.eu/health/blood_tissues_organs/policy_fi

¹¹⁹ Neuvoston suositus 92/442/ETY, annettu 27. heinäkuuta 1992, sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä (EYVL L 245, 26.8.1992, s. 49).

¹²⁰ Neuvoston suositus, annettu 9. kesäkuuta 2009, potilasturvallisuudesta ja hoitoon liittyvien infektioiden ehkäisemisestä ja valvonnasta (EUVL C 151, 3.7.2009).

¹²¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004, annettu 29. huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EUVL L 166, 30.4.2004, s. 1).

¹²² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/24/EU, annettu 9. maaliskuuta 2011, potilaiden oikeuksien soveltamisesta rajatylittävässä terveydenhuollossa (EUVL L 88, 4.4.2011, s. 45).

Terveydenhuollon kohtuuhintaisuus tarkoittaa sitä, ettei hinta saa olla esteenä tarvittavan hoidon hankkimiselle.

Pilarissa annetaan myös oikeus laadukkaaseen terveydenhuoltoon, joka tarkoittaa sitä, että sen on oltava tarpeen kannalta merkityksellistä, tarkoituksenmukaista, turvallista ja tehokasta.

Ehkäisevällä ja hoitavalla terveydenhuollolla puolestaan tarkoitetaan lääketieteellisen hoidon ja julkisten terveydenhuoltopalvelujen saatavuutta, terveyden edistäminen ja sairauksien ehkäiseminen mukaan luettuina.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltiot vastaavat terveystalitiikkansa määrittämisestä ja terveydenhuoltopalvelujen ja lääketieteellisen hoidon järjestämisestä ja toteuttamisesta. Niillä on jatkossakin oikeus määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteet. Niitä kehotetaan muokkaamaan sääntöjään pilarin toteuttamiseksi ja saattamaan unionin tasolla vahvistetut säännöt osaksi omaa lainsäädäntöään ja valvomaan niiden noudattamista.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Direktiivissä 2011/24/EU säädetään jäsenvaltioiden terveydenhuoltojärjestelmien yhteistyöstä, jotta voidaan vastata sellaisiin yhteisiin haasteisiin kuin terveydenhuollon saatavuus. Keinoina ovat etenkin vastikään käynnistetyt eurooppalaiset osaamisverkostot (European Reference Networks), terveydenhuollon menetelmien arviointiin liittyvä yhteistyö sekä sähköisten terveystalvelujen verkoston ja digitaalisten sisämarkkinoiden puitteissa tehtävä yhteistyö.

Vammaisten osallistaminen

Vammaisilla on oikeus ihmisarvoisen elämän varmistavaan toimeentulotukeen, työmarkkinoille ja yhteiskuntaan osallistumisen mahdollistaviin palveluihin ja heidän tarpeisiinsa mukautettuun työympäristöön.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään kaikenlainen syrjintä mm. vammaisuuden perusteella. Sen 26 artiklassa tunnustetaan vammaisten oikeus päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumistaan yhteiskuntaelämään. Sen 34 artiklassa tunnustetaan oikeus sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin muun muassa hoidon tarpeen tai työpaikan menetyksen yhteydessä.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 19 artiklan mukaisesti unioni toteuttaa tarvittavat toimenpiteet muun muassa vammaisuuteen perustuvan syrjinnän torjumiseksi.

SEUT-sopimuksen 153 artiklan mukaisesti unioni toteuttaa toimenpiteitä, myös antamalla direktiivein vähimmäisvaatimuksia, jotta voidaan tukea ja täydentää jäsenvaltioiden toimintaa muun muassa seuraavilla aloilla: työympäristön parantaminen työntekijöiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi, työehdot, työntekijöiden sosiaaliturva ja sosiaalinen suojeleminen sekä työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden integroiminen. SEUT-sopimuksen 153 artiklan perusteella unioni voi lisäksi tukea ja täydentää jäsenvaltioiden toimenpiteitä sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Unioni on vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen sopimuspuoli.¹²³ Yleissopimus on kansainvälinen oikeudellisesti sitova väline, jossa asetetaan vammaisten oikeuksia koskevat vähimmäisvaatimukset. Yleissopimukseen on liittynyt myös 27 unionin jäsenvaltiota.¹²⁴ Yleissopimuksen mukaan sen sopimuspuolten on toteutettava kaikki asianmukaiset toimenpiteet yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöönpanemiseksi, mukaan luettuna vammaisten oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa, oikeus riittävään elintasoon ja itsenäiseen elämiseen sekä oikeus osallisuuteen yhteisössä.

Neuvoston direktiivissä 2000/78/EY¹²⁵ (työsyrjintädirektiivi) kielletään muun muassa vammaisuuteen perustuva syrjintä siltä osin kuin on kyse työhön ja ammattiin pääsystä, itsenäisen ammatin

¹²³ Neuvoston päätös, tehty 26. marraskuuta 2009, vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta (EUVL L 23, 27.1.2010, s. 35).

¹²⁴ Ratifiointia viimeistellään Irlannissa.

¹²⁵ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY, annettu 27. marraskuuta 2000, yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista (EYVL L 303, 2.12.2000, s. 16).

harjoittamisesta ja ammatillisesta koulutuksesta. Direktiivin mukaan työnantajan on toteutettava kohtuulliset järjestelyt eli asianmukaiset ja kulloistenkin tarpeiden mukaiset toimenpiteet, jotta vammaiset voivat päästä johonkin toimeen, harjoittaa sitä ja edetä urallaan tai saada koulutusta, jollei näistä toimenpiteistä aiheudu työnantajalle kohtuutonta rasitetta.

YK:n vammaisyleissopimuksen keskeiset osatekijät on otettu huomioon Euroopan vammaisstrategiassa 2010–2020,¹²⁶ jolla komissio edistää vammaisten osallistumista yhteiskunnan ja työmarkkinoiden toimintaan, ihmisarvoisia elinoloja ja sosiaalista osallisuutta. Myös unionin alakohtaisessa lainsäädännössä on vammaisiin liittyviä säännöksiä. Tällaista lainsäädäntöä on annettu mm. sellaisilla aloilla kuin liikenne, televiestintä, kuluttajansuoja, valtiontuet, julkiset hankinnat ja työterveys ja -turvallisuus.

Komissio kehottaa jäsenvaltioita lisäksi varmistamaan, että ihmiset, joilla on erityistarpeita, saavat tukea yleisen koulutusjärjestelmän piirissä. Tämä tehdään etupäässä vuonna 1996 perustetun Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen kautta. Kehittämiskeskus tukee kansallisen tason uudistuksia pitkäkestoisen yhteistyön, asiantuntemuksen ja osaamisvaihdon kautta ja työskentelee suoraan opetusministeriöiden kanssa vapaaehtois pohjalta. Kehittämiskeskuksen tekemät arvioinnit auttavat jäsenvaltioita toteuttamaan YK:n vammaisyleissopimuksessa (etenkin sen 24 artiklassa) vahvistetut kansainväliset vaatimukset. Erasmus+-rahoituksella komissio tukee myös konkreettisia projekteja, joilla edistetään osallistavaa koulutusta.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa noudatellaan YK:n vammaisyleissopimuksessa omaksuttua kokonaisvaltaista, ihmisoikeuksiin perustuvaa tapaa lähestyä vammaisuutta. Sen perustana on vammaisten *synnynnäisen arvon*, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen, täysimääräinen ja tehokas *osallistuminen* ja osallisuus yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä mahdollisuuksien yhdenvertaisuus.

Pilarissa tuodaan esiin oikeus *toimeentulotukeen* yhtenä sosiaalisen suojelun elementeistä, oikeus *palveluihin*, joiden avulla vammaiset voivat osallistua työmarkkinoiden ja yhteiskunnan toimintaan, ja oikeus *asianmukaiseen työympäristöön* keskeisinä toimenpiteinä, joiden ansiosta vammaiset pystyvät käyttämään muita pilarin periaatteissa vahvistettuja oikeuksia ja osallistumaan työhön ja yhteiskunnan toimintaan täysin yhdenvertaisina. Pilarissa täsmennetään näiden toimenpiteiden välttämätön ja toisiaan vahvistava yhdistelmä eli mennään näiltä osin pitemmälle kuin voimassa olevassa säännöstössä.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

¹²⁶ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle *Euroopan vammaisstrategia 2010–2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan* (KOM(2010) 636 lopullinen).

Jäsenvaltiot ovat vastuussa unionin tasolla annettujen sääntöjen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja niiden noudattamisen valvomisesta. YK:n vammaisyleissopimuksen ratifioineet jäsenvaltiot ovat vastuussa sen täysimääräisestä täytäntöönpanosta toimivaltaansa kuuluvissa asioissa. Edellä tarkoitetuissa unionin toimenpiteissä vahvistetaan vähimmäisvaatimuksia. Jäsenvaltioita kehoitetaan periaatteen toteuttamiseksi menemään niitakin pitemmälle ryhtymällä mm. positiivisiin erityistoimiin, joilla varmistetaan vammaisten osallisuus yhdenvertaisesti muiden kanssa. Näin toimiessaan jäsenvaltioiden olisi kuultava vammaisia ja otettava heidät aktiivisesti mukaan toimintaan.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio tukee jatkuvasti neuvotteluja, jotka tähtäävät eurooppalaisen esteettömyyssäädöksen¹²⁷ hyväksymiseen. Säädöksellä pyritään varmistamaan tiettyjen tuotteiden ja palvelujen esteettömyys sisämarkkinoilla ja helpottamaan näin vammaisten työllistymistä ja osallistumista yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Komissio toimii YK:n vammaisyleissopimuksen yhteyspisteenä unionin tasolla ja ottaa vammaisuuteen liittyvät näkökohdat jatkossakin huomioon unionin kaikessa asiaan liittyvässä politiikassa ja lainsäädännössä – siis myös kaikilla asiaan liittyvillä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin osa-alueilla.

Komissio tukee edelleen myös neuvotteluja, jotta unionin lainsäätäjä hyväksyisi komission ehdotuksen neuvoston direktiiviksi,¹²⁸ jolla ulotettaisiin suojelu mm. vammaisuuteen perustuvalta syrjinnältä koskemaan sosiaalista suojelua, mukaan luettuina sosiaaliturva ja terveydenhuolto, koulutus, sosiaalietuudet sekä yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuus, asuminen mukaan luettuna.

¹²⁷ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä (COM/2015/0615 final – 2015/0278 (COD)).

¹²⁸ Ehdotus neuvoston direktiiviksi uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181}.

Pitkäaikaishoito

Jokaisella on oikeus kohtuuhintaisiin ja laadukkaisiin pitkäaikaishoitopalveluihin sekä varsinkin kotihoitoon ja yhteisöpohjaisiin palveluihin.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 25 artiklassa tunnustetaan ikääntyneiden henkilöiden oikeus ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään sekä oikeus osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja kulttuurielämään ja kunnioitetaan näitä oikeuksia. Sen 26 artiklassa tunnustetaan vammaisten oikeus päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumistaan yhteiskuntaelämään, ja kunnioitetaan tätä oikeutta. Perusoikeuskirjan 34 artiklassa vahvistetaan, että unioni kunnioittaa oikeutta sosiaaliturvaetuuksiin ja sosiaalipalveluihin, joilla taataan suoja muun muassa sairauden, hoidon tarpeen ja vanhuuden yhteydessä unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa työntekijöiden sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelemisen, sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan ja sosiaalisen suojelun järjestelmien nykyaikaistamisen aloilla.

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä perusperiaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä annetussa neuvoston suosituksessa 92/442/ETY¹²⁹ kehoitetaan jäsenvaltioita toteuttamaan asianmukaisia sosiaaliturvaan liittyviä toimenpiteitä ottaen huomioon ikääntyneiden erityistarpeet, kun nämä ovat riippuvaisia ulkopuolisesta hoidosta ja ulkopuolisista palveluista. Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä annetussa komission suosituksessa 2008/867/EY¹³⁰ suositetaan, että jäsenvaltiot tarjoavat palveluja, jotka ovat olennaisia aktiivisen ja taloudellisen osallisuuden politiikan tukemiseksi, mukaan luettuina pitkäaikaishoitopalvelut.

¹²⁹ Neuvoston suositus 92/442/ETY, annettu 27. heinäkuuta 1992, sosiaalisen suojelun tavoitteiden ja politiikkojen lähentämisestä (EYVL L 245, 26.8.1992, s. 49).

¹³⁰ Komission suositus 2008/867/EY työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä (EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11).

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004¹³¹ kattaa muiden muassa vapaata liikkuvuutta hyödyntävien kansalaisten mahdollisuuden käyttää pitkäaikaishoitopalveluja.

Euroopan rakenne- ja investointirahastoista annetaan jäsenvaltioille osarahoitusta sosiaalipalveluihin ja terveydenhuoltoon tehtäviin investointeihin, joilla tehostetaan siirtymistä sairaala- ja laitoseskeisistä toimintamallista yhteisöperustaiseen hoitoon ja integroituihin palveluihin. Rahoituksella tuetaan myös pitkäaikaishoitopalvelujen kehittämistä virallisten hoitajien koulutuksen kautta.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa vahvistetaan ensimmäistä kertaa unionin tasolla oikeus pitkäaikaishoitopalveluihin niille, jotka ovat hoidon tarpeessa. Siinä peräänkuulutetaan laadukkaita palveluja, jotka auttaisivat heikkokuntoisia tai huollettavina olevia ihmisiä säilyttämään terveytensä ja toimintakykynsä mahdollisimman pitkään ja parantaisivat heidän kykyään elää itsenäistä elämää. Pilarissa edellytetään myös hoitopalvelujen kohtuuhintaisuutta, sillä virallisiin hoitopalveluihin saattaa liittyä huomattavia kustannuksia, joiden vuoksi monet hoidon tarpeessa olevat saattavat jäädä sitä vaille. Perusoikeuskirjan mukaan ikääntyneillä tulisi olla oikeus ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään. Tämän oikeuden toteutumisessa on keskeistä se, ovatko tarjottavat palvelut kohtuuhintaisia, riittäviä ja laadukkaita.

Pilarissa asetetaan etusijalle kotihoito (jota annetaan hoitoa tarvitsevan kotona) ja yhteisöperustaiset palvelut (luonteeltaan muut kuin laitospalvelut), mikä merkitsee askelta pitemmälle kuin aktiivisesta osallisuudesta vuonna 2008 annetussa komission suosituksessa mennään. Yhteisöperustaisia palveluja kehittämällä autetaan pitkäaikaishoitoa tarvitsevia ja vammaisia elämään itsenäisesti ja osana yhteisöään.¹³² Hoidon tarpeessa olevat ihmiset haluavat itsekin yleensä pystyä elämään itsenäisesti mahdollisimman pitkään.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltioilla on jatkossakin oikeus määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteen. Niitä kehotetaan muokkaamaan sääntöjään pilarin toteuttamiseksi ja saattamaan unionin tasolla vahvistetut säännöt osaksi omaa lainsäädäntöään ja valvomaan niiden noudattamista.

Työmarkkinaosapuolia kuullaan unionin tasolla SEUT-sopimuksen 154 artiklan mukaisesti mahdollisista SEUT-sopimuksen 153 artiklaan perustuvista aloitteista, ja ne voivat allekirjoittaa sopimuksia, jotka voidaan panna niiden pyynnöstä täytäntöön unionin tasolla SEUT-sopimuksen 155 artiklan mukaisesti. Työmarkkinaosapuolet voivat myös kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla

¹³¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 883/2004, annettu 29. huhtikuuta 2004, sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (EUVL L 166, 30.4.2004, s. 1).

¹³² YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti.

unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Komissio esittää yhdessä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kanssa aloitteen, joka koskee vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisen tukemisen uutta alkua. Se ehdottaa lainsäädännöllisiä ja poliittisia toimia, joilla on tarkoitus helpottaa vanhempainvapaan käyttöä niin naisten kuin miesten keskuudessa, ottaa käyttöön isyysvapaa ja omaishoitovapaa, edistää joustavien työjärjestelyjen käyttöä sekä tarjota enemmän ja parempia lastenhoitopalveluja ja muita hoitopalveluja ja poistaa taloudellisia pidäkkeitä, kuten vero- ja etuusjärjestelmään liittyviä esteitä, joiden vuoksi kotitalouden toinen tulonsaaja (usein nainen) jää pois työmarkkinoilta.

Komissio tukee jatkossakin neuvotteluja joulukuussa 2016 esitetystä ehdotuksesta,¹³³ joka koskee sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 883/2004 ja asetuksen (EY) N:o 883/2004 täytäntöönpanomenettelystä annetun asetuksen (EY) N:o 987/2009 muuttamista. Ehdotuksella pyritään luomaan johdonmukainen järjestelmä pitkäaikaishoitoon liittyvien etuuksien yhteensovittamiseen rajatylittävissä tapauksissa.

¹³³ COM(2016) 815 final, 13.12.2006.

Sosiaalinen asuntotuotanto ja kodittomille annettava asumisapu

a) Kaikille tarvitseville on tarjottava sosiaalista vuokra-asuntoa tai laadukasta asumisapua.

b) Haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä on oikeus asianmukaiseen apuun ja suojaan pakkohäätöä vastaan.

c) Kodittomille on tarjottava riittävää suojaa ja riittäviä palveluja heidän sosiaalisen osallisuutensa edistämiseksi.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 34 artiklan 3 kohdan mukaan unioni tunnustaa oikeuden muiden muassa asumisen tukeen tarkoituksena turvata ihmisarvoinen elämä jokaiselle, jolla ei ole riittävästi varoja, unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti, ja se kunnioittaa tätä oikeutta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 2 kohdan mukaan unioni voi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tuetaan ja täydennetään jäsenvaltioiden toimintaa työntekijöiden sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelemisen, sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan ja sosiaalisen suojelun järjestelmien nykyaikaistamisen aloilla. Komissio edistää SEUT-sopimuksen 156 artiklan mukaisesti jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja helpottaa niiden toiminnan yhteensovittamista kaikilla SEUT-sopimuksen X osastoon kuuluvilla sosiaalipolitiikan aloilla.

SEUT-sopimuksen 153 artiklan 4 kohdassa määrätään, että SEUT-sopimuksen 153 artiklan nojalla annetut säännökset eivät rajoita jäsenvaltioiden oikeutta määritellä sosiaaliturvajärjestelmiensä peruseriaatteet, eivätkä ne saa olennaisesti vaikuttaa näiden järjestelmien rahoituksen tasapainoon.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä annetussa komission suosituksessa 2008/867/EY¹³⁴ suositetaan, että jäsenvaltiot tarjoavat palveluja, jotka ovat olennaisia sosiaalisen osallisuuden politiikan tukemiseksi, mukaan luettuina asumistuki ja sosiaalinen asuntotuotanto. Komission suosituksessa 2013/112/EU¹³⁵ *Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre* käsitellään köyhyydessä elävien lasten asumis- ja elinoloja. EU:n kehityksessä romanien integraatiota edistäville kansallisille strategioille¹³⁶ nimetään asuminen keskeiseksi alaksi, jolla olisi toimittava heikossa asemassa olevien romanien osallisuuden hyväksi. YK:n vammaisyleissopimuksessa tunnustetaan vammaisten ja heidän perheidensä oikeus riittävään

¹³⁴ EUVL L 307, 18.11.2008, s. 11.

¹³⁵ Komission suositus 2013/112/EU *Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre* (EUVL L 59, 2.3.2013, s. 5).

¹³⁶ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle *EU:n puitekehys vuoteen 2020 ulottuville romanien kansallisille integrointistrategioille* (KOM(2011) 173 lopullinen).

elintasoon, myös riittävántasoiseen asumiseen, ja oikeus päästä julkisten asunto-ohjelmien piiriin. Yleissopimuksessa kehoitetaan lisäksi sopimuspuolia toteuttamaan asianmukaiset toimet asuntojen esteettömyyden takaamiseksi.

Tukimajoituksen saamisen osalta unionin lainsäädännössä säädetään erityisen heikossa asemassa olevien, kuten ilman huoltajaa olevien lasten, turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten, erityisestä suojelusta. Rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2012/29/EU¹³⁷ säädetään suojan tai muun sopivan väliaikaisen majoituksen järjestämisestä.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilari käsittää asumista koskevan oikeuden eri osatekijät kattavalla tavalla ensimmäistä kertaa unionin tasolla.

Perusoikeuskirjan mukaan jokaisella, jolla ei ole riittävästi varoja, on oikeus asumisen tukeen ja ihmisarvoiseen elämään. Periaatteessa 19 a mennään vielä pitemmälle: siinä puhutaan asumiseen liittyvästä luontoistuesta eli sosiaalisesta asuntotarjonnasta. Tarjolla olisi oltava joko sosiaalisen asuntotuotannon asunto tai asumisapua. Periaatteen aineelliseen soveltamisalaan kuuluvat kaikenlaiset asumiseen tarjottavat tuet, kuten asumistuki, toimeentulotuki, vuokratakuut ja verovähennykset.

Periaatteen henkilöllinen soveltamisala on sekin laajempi kuin perusoikeuskirjassa: sen mukaan asumisapua on tarjottava *kaikille sitä tarvitseville* eli ei pelkästään niille, joilla ei ole riittävästi varoja, vaan myös niille, joilla on erityisiä tarpeita esimerkiksi vammaisuuden, perheen särkymisen tai muun syyn vuoksi.

Pilarissa tehostetaan heikossa asemassa oleville hädän yhteydessä tarjottavaa apua selvästi vahvistamalla heidän oikeuttaan asuntoon ja erityisesti asumisturvaan. Heikossa asemassa oleviin voidaan lukea sekä riskialttiissa asemassa olevat vuokralaiset että häättövaarassa olevat asunnonomistajat, joiden asunto on otettu haltuun. Periaatteen mukaan tällaisille henkilöille on tarjottava asunnottomaksi jäämisen riskiä lieventävää apua ja suojaa, esimerkiksi kohtuuhintainen oikeudellinen edustus tai asianajo- ja välityspalveluita, taikka suojaavia toimenpiteitä, kuten mahdollisuus käyttää velkajärjestelyjä. Periaatteessa otetaan samaan aikaan huomioon myös vuokranantajien edut perustelluissa, oikeudellisesti päteissä tapauksissa.

Pilarissa annetaan lisäksi yleinen oikeus riittävään suojaan kaikille ilman asuntoa oleville. Riittävántasoisien asunnon ominaispiirteisiin voidaan katsoa kuuluvan, että se on hallintaoikeudeltaan, hinnaltaan, asumiskelpoisuudeltaan, esteettömyydeltään, sijainniltaan ja kulttuurisilta piirteiltään asianmukainen. Pilarissa nostetaan rimaa myös edistämällä asunnottomien integroimista uudelleen yhteiskuntaan siihen soveltuvilla sosiaalipalveluilla.

¹³⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25. lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta (EUVL L 315, 14.11.2012, s. 57).

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot voivat tehdä

Jäsenvaltioita kehoitetaan toteuttamaan erityisesti valtakunnalliseen, alueelliseen ja paikalliseen asuntotarjontaan liittyviä raha- ja luontoisuuksien muodossa olevia toimenpiteitä, joilla tuetaan suojan yleistä ja nopeaa tarjoamista kaikille eri tavalla hädänalaisille ja tehostetaan osallistumista edistävien palvelujen kattavuutta ja kapasiteettia, jotta periaate voidaan panna täytäntöön.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Sosiaalisen asuntotarjonnan uudistamista, asumisen saatavuutta ja kohtuuhintaisuutta ja asumistukien tehokkuutta seurataan ja arvioidaan talouspolitiikan EU-ohjausjakson yhteydessä. Sosiaalisen suojelun komiteassa noudatettavalla avoimella koordinoitimenetelmällä varmistetaan politiikan koordinointi ja seurataan jäsenvaltioiden edistymistä.

Periaatteen toteuttamista tuetaan unionin rahastoista: Euroopan strategisten investointien rahastosta tuetaan investointeja sosiaaliseen asuntotuotantoon, Euroopan aluekehitysrahastosta asuntoinfrastruktuuria, Euroopan sosiaalirahastosta sosiaalipalveluja ja vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahastosta asunnottomien ruoka-apua. Euroopan unioni antaa rahoitustukea myös sosiaalista osallisuutta tukeville ja köyhyyttä torjuville kansalaisyhteiskunnan järjestöille, joiden joukossa on myös asunnottomuuden parissa toimivia järjestöjä.

Peruspalvelujen saatavuus

Jokaisella on oikeus laadukkaisiin peruspalveluihin, joita ovat esimerkiksi vesihuolto-, puhtaanapito-, energia-, liikenne- ja rahoituspalvelut sekä digitaalinen tietoliikenne. Tällaisten palvelujen saatavuuteen on tarjottava tukea niitä tarvitseville.

1. Unionin säännöstö

a) Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan 36 artiklassa määrätään, että edistääkseen unionin sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta unioni tunnustaa mahdollisuuden käyttää kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisia yleistä taloudellista etua koskevia palveluja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukaisesti, ja se kunnioittaa tätä oikeutta.

b) Lainsäädäntövalta ja sen rajoitukset

SEUT-sopimuksen 151 artiklan mukaisesti unionin ja sen jäsenvaltioiden yhtenä keskeisenä tavoitteena on varmistaa riittävä sosiaalinen suojeleminen ja syrjäytymisen torjuminen. SEUT-sopimuksen 14 artiklassa määrätään, että unioni ja jäsenvaltiot huolehtivat kukin toimivaltansa mukaisesti ja perussopimuksen soveltamisalalla siitä, että yleistä taloudellista etua koskevat palvelut voivat täyttää tehtävänsä. Yleistä etua koskevista palveluista tehdyssä pöytäkirjassa N:o 26 tunnustetaan kansallisten, alueellisten ja paikallisten viranomaisten keskeinen asema ja laaja harkintavalta, joka liittyy näiden palvelujen tarjoamiseen, tilaamiseen ja järjestämiseen, ja niiden monimuotoisuus unionissa. Pöytäkirjassa korostetaan lisäksi, että laatu, turvallisuus, kohtuullinen hinta, yhdenvertainen kohtelu, yleinen saatavuus ja käyttäjien oikeudet ovat yleistä taloudellista etua koskeviin palveluihin liittyviä unionin yhteisiä arvoja. Amsterdamin sopimuksen päätösasiakirjaan liitettyssä julistuksessa 22 määrätään, että unionin toimielimet ottavat huomioon vammaisten tarpeet suunnitellessaan SEUT-sopimuksen 114 artiklan mukaisia toimenpiteitä. SEUT-sopimuksen 106 artiklan mukaan yrityksiin, jotka tuottavat yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja, sovelletaan kyseisen sopimuksen määräyksiä ja varsinkin kilpailusääntöjä siltä osin kuin ne eivät oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä yrityksiä hoitamasta niille uskottuja erityistehtäviä.

c) Voimassa olevat toimenpiteet

Komissio on laatukehityksessään¹³⁸ jo yleisellä tasolla tunnustanut yleistä taloudellista etua koskevien palvelujen merkityksen Euroopan sosiaalisen mallin kulmakivenä ja ilmoittanut sitoutuvansa varmistamaan olennaisten palvelujen saatavuuden kaikille kansalaisille. Tällaisten palvelujen tarjoamiseen sovellettavien oikeudellisten seikkojen selkeyttämiseksi on yksinkertaistettu ja selkeytetty sekä valtioneuvoston että julkisia hankintoja (käyttöoikeussopimuksia) koskevaa

¹³⁸ EU:n yleishyödyllisten palvelujen laatukehys (KOM(2011) 900 lopullinen).

lainsäädäntöä viranomaisten ja loppukäyttäjien eduksi. Uusien sääntöjen ansiosta viranomaiset ja yritykset ovat saaneet lisää oikeusvarmuutta ja yksinkertaisemman toimintaympäristön.¹³⁹

Unionin tasolla annetussa alakohtaisessa lainsäädännössä on aina huolellisesti otettu huomioon kilpailun lisäämisen tarve ja markkinamekanismien käyttö sekä tarve varmistaa, että jokaiselle kansalaiselle turvataan välttämättömien, laadukkaiden palvelujen saatavuus kohtuuhintaan. Näin on tehty esimerkiksi verkkotoimialoilla televiestinnästä liikenteeseen. Esimerkiksi *sähköisen viestinnän* alalla on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2002/22/EY¹⁴⁰ (yleispalveludirektiivi) varmistettu, että palvelujen vapauttamisen ja kilpailun lisääntymisen rinnalle luodaan sääntelykehys, jolla taataan sähköisen viestinnän alalla yleispalvelun eli määriteltujen vähimmäispalvelujen tarjoaminen kaikille loppukäyttäjille kohtuuhintaan.

Rautatieliikenteeseen liittyvässä komission asetuksessa (EU) N:o 1370/2007¹⁴¹ määritellään, miten toimivaltaiset viranomaiset voivat toimia varmistaakseen sellaisten yleishyödyllisten palvelujen tarjoamisen, jotka ovat muun muassa monilukuisempia, luotettavampia, korkealaatuisempia tai edullisempia kuin palvelut, joita voitaisiin tarjota pelkästään markkinoiden ehdoilla. Rautateiden kotimaan henkilöliikenteen markkinoiden avaamisesta annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2016/2338¹⁴² (julkisen palvelun velvoitteita koskeva asetus) muutetaan aiempaa liikenteen alalla tehtävistä julkista palveluhankintaa koskevista sopimuksista annettua asetusta vahvistamalla selkeämmät säännöt julkisen palvelun velvoitteiden eritelmien ja soveltamisalan määrittelemiseksi samoin kuin uusi järjestely, jolla taataan, että rautatieliikenteen harjoittajilla on rautateiden liikkuvan kaluston käyttöön syrjimätön pääsy, joka kannustaa niitä osallistumaan rautatieliikenteen alan julkisia palveluhankintasopimuksia koskeviin tarjouskilpailuihin.

Energia-alalla on kirjattu yleispalveluvelvoite Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2009/72/EY¹⁴³ (sähködirektiivi), jossa todetaan selkeästi, että unionin kansalaisten ja – jäsenvaltioiden harkinnan mukaan – pienten yritysten olisi voitava nauttia julkisen palvelun takeista erityisesti toimitusvarmuuden suhteen samoin kuin avoimista, syrjimättömistä ja kohtuullisista hinnoista.

Unionin *vesipolitiikan* peruslähtökohtana on, että vesihuoltopalvelujen kohtuullinen hinta on ratkaisevan tärkeää. Kansalliset viranomaiset voivat hyväksyä ja panna täytäntöön konkreettisia tukitoimenpiteitä, joilla suojataan heikossa asemassa olevia ihmisiä ja torjutaan veden saatavuuteen

¹³⁹ https://ec.europa.eu/info/topics/single-market/services-general-interest_fi

¹⁴⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/22/EY, annettu 7. maaliskuuta 2002, yleispalvelusta ja käyttäjien oikeuksista sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen alalla (yleispalveludirektiivi) (EYVL L 108, 24.4.2002, s. 51).

¹⁴¹ Komission asetus (EY) N:o 1370/2007, annettu 23. lokakuuta 2007, rautateiden ja maanteiden julkisista henkilöliikennepalveluista sekä neuvoston asetusten (ETY) N:o 1191/69 ja (ETY) N:o 1107/70 kumoamisesta (EUVL L 315, 3.12.2007, s. 1).

¹⁴² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/2338, annettu 14. joulukuuta 2016, asetuksen (EY) N:o 1370/2007 muuttamisesta rautateiden kotimaan henkilöliikenteen markkinoiden avaamisen osalta (EUVL L 354, 23.12.2016, s. 22).

¹⁴³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/72/EY, annettu 13. heinäkuuta 2009, sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2003/54/EY kumoamisesta (EUVL L 211, 14.8.2009, s. 55).

liittyvää köyhyyttä (esimerkiksi tukemalla pienituloisia kotitalouksia tai vahvistamalla julkisen palvelun velvoitteita).¹⁴⁴

*Rahoitus*alaa koskevalla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2014/92/EU¹⁴⁵ annetaan kuluttajille Euroopassa oikeus avata minkä tahansa unionissa toimivan maksupalveluntarjoajan ylläpitämä maksutili riippumatta siitä, missä jäsenvaltioissa he asuvat. Kuluttajilla on lisäksi oikeus käyttää perusmaksutiliä (nostot, pankkisiirrot ja pankkikortti) riippumatta asuinjäsenvaltiostaan tai henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteestaan.

2. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin soveltamisala ja siinä esitetyt muutokset

Pilarissa vahvistetaan oikeus peruspalveluihin ja luetellaan joitakin niistä palveluista, jotka ovat arkielämässä erityisen tärkeitä. Jäsenvaltioilla on valta määritellä, järjestää, toteuttaa ja rahoittaa tällaiset palvelut valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti. Se, että peruspalvelujen – myös rajojen ylitse tarjottavien – olisi oltava kaikkien käytettävissä, on osoitus siitä merkityksestä, jonka unioni antaa Euroopan sosiaalisen mallin ytimessä oleville palveluille. Erityisesti oikeudella vesihuoltoon ja puhtaanapitoon on suuri merkitys unionin kansalaisille, jotka ovatkin hiljattain tehneet asiasta kansalaisaloitteen.

Osa näistä palveluista kuuluu unionin alakohtaisessa lainsäädännössä vahvistettujen yleispalveluvelvoitteiden piiriin. Näin pyritään varmistamaan, että yleistä taloudellista etua koskevat palvelut ovat kaikkien kuluttajien ja käyttäjien saatavilla jäsenvaltioissa ja niiden välillä maantieteellisestä sijainnista riippumatta tietyn laatuina ja kansalliset erityisolosuhteet huomioon ottaen kohtuuhintaisina. Pilarissa tunnustetaan tarve tarjota peruspalvelujen saatavuuteen tukea niitä tarvitseville. Peruspalvelujen on oltava paitsi saatavilla ja kohtuuhintaisia myös käytöltään esteettömiä, jotta voidaan taata niiden saatavuus kaikille. Erityisen tärkeää se on vammaisten ja iäkkäiden kannalta.

3. Täytäntöönpano

a) Mitä jäsenvaltiot ja työmarkkinaosapuolet voivat tehdä

Jäsenvaltioilla on valta määritellä, järjestää, toteuttaa ja rahoittaa peruspalvelut valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti. Unionin toimenpiteissä noudatetaan Euroopan sosiaalisen mallin ytimessä olevaa periaatetta, jonka mukaan peruspalvelujen olisi oltava kaikkien käytettävissä, ja jäsenvaltioita kehoitetaan menemään tätä pitemmälle, jotta periaate toteutuu.

¹⁴⁴ Juomavesidirektiivin (direktiivi 98/83/EY) aiheena on ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laatu. Direktiivin tavoitteena on suojella ihmisten terveyttä ihmisten käyttöön tarkoitetun veden saastumisesta aiheutuville vaikutuksilta varmistamalla, että vesi on terveellistä ja puhdasta.

¹⁴⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/92/EU, annettu 23. heinäkuuta 2014, maksutileihin liittyvien maksujen vertailukelpoisuudesta, maksutilien siirtämisestä ja mahdollisuudesta käyttää perusmaksutilejä (EUVL L 257, 28.8.2014, s. 214).

Työmarkkinaosapuolet voivat kerätä ja vaihtaa hyviä käytäntöjä kaikkialla unionissa. Kansallisella tasolla työmarkkinaosapuolet voivat tukea tämän periaatteen täytäntöönpanoa osallistumalla asiaan liittyvien toimintalinjojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.

b) Viimeaikaiset ja käynnissä olevat EU:n tason aloitteet

Sähköisen viestinnän sääntelyjärjestelmän tarkistamista koskevan ehdotuksen¹⁴⁶ mukaan jäsenvaltioiden olisi taattava kaikille loppukäyttäjille kohtuulliseen hintaan tarkoituksenmukainen internetyhteyspalvelu ja ääniviestintäpalvelut. Jos jäsenvaltiot havaitsevat kohtuuhintaisuuteen liittyviä puutteita, ne voivat vaatia yrityksiä tarjoamaan pienituloisille loppukäyttäjille tai loppukäyttäjille, joilla on sosiaalisia erityistarpeita, kohtuuhintaisia hintavaihtoehtoja ja oikeuden tehdä sopimuksia erikoishinnoin. Ehdotetussa säännöstössä edellytetään lisäksi, että jäsenvaltiot varmistavat kansallisten edellytysten mukaisesti, että vammaisten loppukäyttäjien tukemiseksi toteutetaan asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tasavertaista käyttöoikeutta edistäviä päätelaitteita, erityislaitteita ja erityispalveluja on saatavilla kohtuulliseen hintaan.

Marraskuun 30. päivänä 2016 hyväksyttyyn puhtaan energian säädöspakettiin kuului ehdotuksia *sähkömarkkinoiden* rakenteen uudistamiseksi. Ehdotuksessa sähködirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/72/EY) uudelleenlaatimiseksi ei muutettu sähköalan julkisen palvelun velvoitteisiin liittyviä säännöksiä. Kuluttajien vaikutusmahdollisuuksiin ja kuluttajansuojaan liittyviä säännöksiä sen sijaan vahvistettiin. Siinä kuvattiin yksityiskohtaisemmin sopimukseen liittyviä kuluttajien oikeuksia, energiayhteisöille ja aktiivisille kuluttajille tarjolla olevia mahdollisuuksia ja oikeutta saada käyttöön älymittari. Ehdotus sisältää lisäksi tarkempia säännöksiä, jotka koskevat muita heikommassa asemassa olevien kuluttajien suojelua ja jäsenvaltioiden velvollisuutta määritellä energiaköyhyyttä mittaavat kriteerit. Jäsenvaltioiden on raportoitava energiaköyhyydestä osana raporttejaan yhdenmukaisesti kansallisten energia- ja ilmastosuunnitelmien toteuttamisesta. Paketissa esitetään myös uusi toimintamalli muita heikommassa asemassa olevien kuluttajien suojelemiseksi. Lisäksi jäsenvaltioita autetaan vähentämään kuluttajien energiakustannuksia tukemalla energiatehokkuusinvestointeja. Lisäksi komissio ehdottaa kuluttajien vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen ja suojeluun tähtäävien ponnistelujensa mukaisesti tiettyjä menettelytakeita, ennen kuin kuluttajan sähkönjakelu voidaan katkaista. Komissio aikoo myös perustaa energiaköyhyyden seurantaryhmän tarjoamaan parempaa tietoa ongelmasta ja sen ratkaisusta ja auttamaan jäsenvaltioita näiden ponnisteluissa energiaköyhyyden torjumiseksi.¹⁴⁷

Nk. *WiFi4EU-ehdotuksessa*¹⁴⁸ todetaan, että on tarpeen varmistaa, että suurta yleisöä rohkaistaan tarttumaan digitaalisen muutoksen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Ehdotuksella otettaisiin käyttöön

¹⁴⁶ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisen sähköisen viestinnän säännöstöstä (uudelleenlaadittu) (COM(2016) 590).

¹⁴⁷ http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:fa6ea15b-b7b0-11e6-9e3c-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

¹⁴⁸ Ehdotus asetukseksi asetusten (EU) N:o 1316/2013 ja (EU) No 283/2014 muuttamisesta paikallisyhteisöjen internetyhteyksien parantamisen osalta (COM(2016) 589).

taloudellisia kannustimia paikallisille viranomaisille, jotka haluavat tarjota ilmaisia paikallisia langattomia yhteyksiä julkisen elämän keskuksissa – omissa tiloissaan taikka julkisissa ulkotiloissa.

Vesihuollon ja puhtaanapidon alalla komissio aikoo vuonna 2017 tarkistaa juomavesidirektiiviä¹⁴⁹ vastauksena eurooppalaiseen kansalaisaloitteeseen¹⁵⁰ Vesi on perusoikeus (Right2Water).

Komissio tukee edelleen neuvotteluja, jotka tähtäävät siihen, että unionin lainsäätäjä hyväksyy eurooppalaisen esteettömyyssäädöksen.¹⁵¹ Säädöksellä halutaan varmistaa tiettyjen tuotteiden ja palvelujen esteettömyys sisämarkkinoilla. Niihin kuuluu myös peruspalveluja, kuten sähköisen viestinnän ja audiovisuaalisen median palvelut.

¹⁴⁹ Neuvoston direktiivi 98/83/EY, annettu 3. marraskuuta 1998, ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta (EYVL L 330, 5.12.1998, s. 32).

¹⁵⁰ <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome?lg=fi>

¹⁵¹ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä (COM/2015/0615 final – 2015/0278 (COD)).